

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra soukromého práva a civilního procesu

Diplomová práce

ÚČASTNÍCI SPORNÉHO A NESPORNÉHO ŘÍZENÍ

Zpracovala: Nikola Vrbková

Konzultant diplomové práce: JUDr. Miloslav Ungr

Plzeň, 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Účastníci sporného a nesporného řízení“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen, 2012

Nikola Vrbková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala konzultantovi mé práce JUDr. Miloslavu Ungrovi za ochotu, lidský přístup, věcné připomínky a odbornou inspiraci nejen při konzultacích, ale i v seminářích.

Poděkování patří také mým rodičům, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

OBSAH

1 ÚVOD	6
2 HISTORICKÝ VÝVOJ ÚČASTENSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	8
2.1 Úvod do tématu	8
2.2 Předstátní vývoj prosazování práv	8
2.3 Počátky moderního civilního procesu	9
2.4 Vývoj civilního procesu v českých zemích se zaměřením na účastenství	10
2.4.1 Rané formy procesu	10
2.4.2 Období do bitvy na Bílé hoře	11
2.4.3 Pobělohorské období do roku 1918	11
2.4.4 Období po r. 1918	12
3 SUBJEKTY CIVILNÍHO PROCESU	15
3.1 Pojem subjektu civilního procesu	15
3.2 Obligatorní procesní subjekty	16
3.2.1 Soud	16
3.2.1.1 Soudní soustava	16
3.2.1.2 Pravomoc soudu	17
3.2.1.3 Příslušnost soudu	18
3.2.1.4 Vnitřní organizační struktura soudu	19
3.3 Zvláštní procesní subjekty	20
3.3.1 Státní zastupitelství	21
3.3.2 Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových	22
3.3.3 Rozhodci a stálé rozhodčí soudy	23
3.3.4 „Správci“ – správce konkursní podstaty, vyrovnací správce, správce dědictví, správce podniku	23
3.4 Osoby zúčastněné na řízení	25
4 PODMÍNKY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ – ZPŮSOBILOST BÝT ÚČASTNÍKEM, ZASTOUPENÍ	27
4.1 Obecně k podmínkám civilního řízení	27
4.2 Způsobilost být účastníkem řízení (procesní subjektivita)	28
4.2.1 Procesní subjektivita fyzické osoby	28
4.2.2 Procesní subjektivita právnické osoby	29
4.2.3 Procesní subjektivita státu	30
4.3 Procesní způsobilost	31
4.4 Zastoupení	32
4.4.1 Zastoupení na základě zákona	32
4.4.2 Zastoupení na základě plné moci	33
4.4.3 Zastoupení na základě rozhodnutí	34
5 ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ	37
5.1 Vymezení účastníků civilního soudního řízení	37
5.2 Definice účastníků řízení	38

5.2.1 První zákonná definice účastníků řízení	38
5.2.2 Druhá zákonná definice účastníků řízení	39
5.2.3 Třetí zákonná definice účastníků řízení	43
5.3 Věcná legitimace	43
5.4 Společenství účastníků	44
6 HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ INTERVENCE	47
6.1 Vedlejší intervence	47
6.2 Hlavní intervence	48
7 PŘISTOUPENÍ, ZÁMĚNA, PROCESNÍ NÁSTUPNICTVÍ	49
7.1 Přistoupení dalšího účastníka	49
7.2 Záměna účastníků	50
7.3 Procesní nástupnictví	51
7.3.1 Univerzální sukcese	51
7.3.2 Singulární sukcese	52
8 PROCESNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ	54
8.1 Forma a obsah procesních úkonů	54
8.2 Místo a čas procesních úkonů	55
8.3 Dispoziční úkony	56
8.3.1 Žaloba	56
8.3.2 Dispozice s žalobou	58
8.3.2.1 Zpětvzetí návrhu (částečné, úplné)	59
8.3.2.2 Změna návrhu	59
8.3.2.3 Vzájemná žaloba	60
8.3.3 Soudní smír	60
8.4 Dispoziční úkony v nesporném řízení	61
9 KOMPARACE ÚPRAVY ÚČASTNÍKŮ V ČESKÉ REPUBLICCE A V RAKOUSKU	63
9.1 Historické souvislosti	63
9.2 Způsobilost být účastníkem řízení v rakouské právní úpravě	64
9.3 Účastníci civilního řízení sporného v rakouské právní úpravě	65
9.4 Účastníci civilního řízení nesporného v rakouské právní úpravě	65
9.5 Hlavní a vedlejší intervence v rakouské právní úpravě	66
9.6 Procesní nástupnictví v rakouské právní úpravě	67
10 ZÁVĚR	69
RESUMÉ	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH PRAMENŮ	73

SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCHV PRÁCI

ABGB	Rakouský obecný zákoník občanský, vyhlášen císařským patentem č. 946/1811
AußStrG.	Zákon o soudním řízení ve věcech nesporných č. 111/2003 (<i>Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen</i>)
o.s.ř.	Občanský soudní řád, z. č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ZPO	Civilní řád soudní (<i>Zivilprozessordnung</i>), z. č. 113/1895 ř.z.
ZSVM	Zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových

1 ÚVOD

K výběru tématu diplomové práce „Účastníci sporného a nesporného řízení“ mě vedl zájem o procesní tematiku a o porozumění procesnímu postavení osob v civilním řízení před soudem. Osoby se mohou stát účastníky řízení velmi snadno a tento status jim umožňuje domoci se svého práva u soudů projednávajících soukromoprávní a jiné právní věci.

Účastník řízení je základním stavebním kamenem, na němž lze stavět civilní proces. Zásadní význam účastníků řízení potvrzuje římská zásada *nemo iudex sine actore* neboli není soudce bez žalujícího. Civilní řízení lze definovat jako postup soudů, účastníků řízení a dalších subjektů při poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým subjektivním právům a zákonem chráněným zájmům, jehož smyslem je vydání aktu aplikace práva orgány soudní moci. Již v základní definici civilního řízení vystupuje účastník jako jeho neopominutelný subjekt. V řízení musí vystupovat vždy alespoň jeden účastník, častější situací v praxi ovšem bude účast více než jednoho účastníka v řízeních označovaných jako „sporná“. Postavení účastníků je tak pro civilní proces a jeho průběh zcela zásadní.

Podstatou civilního procesu v souladu s dispoziční zásadou je svěřením iniciativy do rukou účastníků řízení. Pouze účastníkům vznikají procesní práva a povinnosti, která v průběhu řízení uplatňují a kterými se domáhají svých nároků. Proto se v této práci zaměřím rovněž na procesní úkony účastníků, jejichž prostřednictvím tyto reprezentují svoji vůli.

K rozhodnutí věnovat se v diplomové práci procesněprávní tematice mě přivedl fakt, že hmotná úprava jakékoli oblasti se stává pouze jakýmsi „neživým“ ustanovením, shlukem slov, která sice mají svou váhu, ale nenajdou uplatnění bez úpravy procesní, resp. bez procesu samotného. Až ve spojení s procesními instituty a postupy nalézají ustanovení hmotného práva uplatnění, které zákonodárce při jejich tvorbě zamýšlel. Bez hmotného práva by nevznikalo právo procesní a bez procesní úpravy by hmotné právo ztrácelo svůj význam. Procesněprávní úprava postavení účastníků, ale rovněž procesněprávní úprava civilního procesu jako celku tak dle mého názoru představuje nezbytný podkladový materiál pro dosažení smyslu soudního řízení, které spočívá ve vynesení rozhodnutí jakožto autoritativního vyslovení výsledku soudního řízení ve věci samé.

Vyjma výše uvedeného mě k výběru tématu z oblasti občanského práva procesního vedl i zájem o budoucí působení v justičním aparátu, kde znalost úpravy

a rovněž praktického fungování účastníků v řízení považují za základní nutnost. Do oblasti účastenství náleží vyjma základních ustanovení rovněž instituty, které na první pohled tuto oblast komplikují, např. hlavní a vedlejší intervence, jejichž znalost je však pro orientaci v právu rovněž naprosto nezbytná a kterými se mimo jiné budu v následujících kapitolách zabývat.

Cílem této práce je přehledná kompilace dosavadního zpracování procesněprávní problematiky účastníků řízení, to z historického hlediska a dále obsáhnutí nejdůležitějších institutů k tématu současného účastenství v civilním procesu. Primárním objektem mé práce, jak už sám název napovídá, jsou účastníci civilního řízení. V jednotlivých kapitolách své práce se budu věnovat nejprve historickým souvislostem účastenství, neboť je považuji za přínosné pro lepší porozumění dalšímu textu a pojmu účastenství obecně. V následujících kapitolách bude šířeji pojednáno o subjektech civilního řízení, vymezení samotných účastníků řízení, procesních institutů hlavní a vedlejší intervence, přistoupení, záměny a procesního nástupnictví. Vymezení procesních úkonů, jejichž prostřednictvím účastníci vykonávají svou činnost po celou dobu řízení a jimiž přispívají k dosažení jeho účelu, rovněž úzce souvisí se zvoleným tématem. V závěrečné části své diplomové práce se pokusím o komparaci české právní úpravy účastenství s právní úpravou téhož v Rakousku. Rakouská právní úprava se jeví jako vhodné comparandum z hlediska historického kontextu, v jehož světle vychází současná česká i rakouská právní úprava ze stejné tradice Rakouska-Uherska, a je proto bezesporu velmi zajímavé přiblížit rakouskou platnou a účinnou právní úpravu v nynější podobě.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ ÚČASTENSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

2.1 Úvod do tématu

Historickoprávní pohled na problematiku účastenství v procesním právu považuji za důležitý. Ve světle vývoje civilního procesu jako celku bych ráda nastínila způsob, kterým se institut účastenství vyvíjel. Přijetí nynější právní úpravy předcházela dlouhá cesta snah právních učenců o uchopení problematiky účastníků jakožto procesních subjektů, o jejichž právech je v řízení jednáno a rozhodováno a bez nichž by žádné řízení nemohlo probíhat. Vždy minimálně jeden (v řízeních právní praxí označovaných jako „nesporná“), častěji to ovšem budou účastníci alespoň dva (v řízeních označovaných jako „sporná“), kteří v řízení vystupují a mají své nenahraditelné místo. K této skutečnosti musela řada právních učenců své doby zaujmout stanovisko a upravit postavení účastníků v souladu s ustálenou praxí i nároky tehdejší doby. Ve své kapitole týkající se historickoprávních souvislostí v oblasti účastenství nejprve nastíním obecný vývoj civilního práva bez bližší specifikace území a následně se zaměřím na vývoj samotného účastenství na území nynější České republiky.

Domnívám se, že nastínění historie civilního procesu v českých zemích a zejména jeho důležité části spočívající v účastnících řízení poslouží k ucelení odborných znalostí tohoto tématu, k přínosu širších souvislostí pro teoretické i praktické uchopení účastenství a v neposlední řadě ke snazšímu porozumění textu, který bude následovat v dalších kapitolách mé práce.

2.2 Předstátní vývoj prosazování práv

V předstátní společnosti neexistovalo právo a jeho vymahatelnost ani v náznaku tak, jak je známe dnes. Ochrana práv a právních zájmů spočívala v rukou jednotlivců a názorně tím poukazovala na primitivní vztahy mezi členy společnosti. Nízká úroveň vyspělosti a v počátcích i nulová úprava právních vztahů mezi subjekty odkazovala osoby ve sporu na svépomoc. Ani samotný výkon svépomoci nebyl upraven, a až postupem doby se vyvinula na základě obyčejů jakási pravidla pro její uplatňování ve společnosti. Stavinohová ke způsobu řešení sporů svépomocí uvádí jeden nedostatek zasahující přímo do oblasti účastenství. *„Samotná moc v rukou jednotlivců mohla vést k tomu, že se pouze na jejím základě považovali za*

*nositele práva, které jim ve skutečnosti nenáleželo. Naopak zase nedostatek moci často způsoboval, že oprávněné subjekty své právo nemohly prosadit.*¹ V praxi tak docházelo k situacím, že namísto dotčených stran, které by dnes byly věcně legitimované k účasti před soudem, fungovalo zjednání nápravy formou svépomoci mezi osobami, které mnohdy neměly s původním sporem či s jeho příčinou mnoho společného.

Při vzniku sporu byly jeho strany mnohdy odkázané na kolektivní způsob zjednání nápravy nastalé situace, a to v souvislosti s tradicemi tehdejší kmenové společnosti. Strany, jichž se spor přímo týkal, nemohly čerpat z ochrany svých práv a taktéž procesní práva nebyla nikde upravena. V souvislosti s tím se společnost ve svém následném vývoji zaměřila na posílení postupně budované státní moci, která začala být uznávána a užívána jako prostředník pro řešení sporů i pro závaznou úpravu způsobu jejich řešení, až v konečném důsledku zakázala svépomoc jako formu nápravy pokroucených vztahů mezi obyvateli zcela.

2.3 Počátky moderního civilního procesu

Počátky moderního procesu můžeme spatřovat v dobách, kdy do sporu mezi strany vstoupila třetí strana. Funkcí této třetí strany, spjaté se státní mocí, bylo seznámit se se sporem a v součinnosti se stranami ho nezávisle projednat s cílem vydat oboustranně respektované rozhodnutí. Za tím účelem stát vymezil zvláštní mocenské orgány.

Podoba civilního procesu, který současná právní odborná veřejnost považuje za právní institut určený prioritně k řešení sporů vznikajících v oblasti soukromoprávních vztahů a následně i k řešení některých dalších záležitostí², se formovala ve spojení se základními zásadami charakteristickými pro jeho fungování. Vývoj těchto principů probíhal postupně s vývojem společnosti ve všech oblastech života. Vůči původním nepsaným pravidlům, jež byla součástí obyčejového práva, se postupně začínají prosazovat předpisy formulované v písemné podobě. Tato změna přispěla především ke vzniku právní jistoty, která do té doby byla nulová.

¹ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 5.

² Viz např. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 51.

Původní soudní proces byl jednotný a teprve později dochází k jeho rozdělení dle forem. Nejprve se z jejich spojení vymezuje trestní proces vzhledem ke své výjimečnosti, což vede k počátkům specializace zbylých forem řízení. Tuto fázi historického vývoje lze proto označit za počátek samotného civilního procesu.³ Účastníci řízení, ačkoliv jejich postavení ani oprávnění nebyla vyhovujícím způsobem definována či upravena, byli nazíráni v souvislosti s předmětem řízení.

Za počátek moderního civilního procesu lze označit raná léta 19. století, kdy vznikají první významné kodifikace specializující se již pouze na oblast civilních sporů.⁴

2.4 Vývoj civilního procesu v českých zemích se zaměřením na účastenství

2.4.1 Rané formy procesu

Počátky soudního řízení jsou spojeny se zvykovým právem, které bylo vystavěno na právních obyčejích vzniklých na základě dlouhodobého užívání a společností obecně přijímaných. Ranou formou soudního procesu, který probíhal na území nynějšího státu a o kterém se dochovaly prameny, byly ordálové soudy. Ordálové soudy, označované také jako „boží soudy“, využívaly k prokázání viny či nevinu iracionálních důkazních prostředků, ordálů.⁵ Strany sporu se podrobovaly ordálům dobrovolně a přijímaly jejich výsledek bez větších pochybností. Hlavními účastníky byly strany sporu. Strana sporu, která uplatňovala svůj nárok, byla označována jako strana žalující (žalobce, lat. *actor*, v dobových pramenech se lze setkat také s pojmy jistec nebo povód) a druhá strana byla stranou žalovanou (žalovaný, lat. *incautus*).⁶ Spor začínal podáním stížnosti a předvolání probíhalo prostřednictvím pristavů, pomocných osob soudce.

³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 52.

⁴ Mezi první významné a obsahově rozsáhlé kodifikace lze bezesporu zařadit francouzský občanský zákoník Code Civil, vydaný r. 1804, který je považován za první významný projev moderního civilního procesu. Jeho výjimečnost tkví rovněž v tom, že do budoucna ovlivnil právní smýšlení celé řady evropských zemí. Inspirací byl pro později vydané kodifikace rakouského civilního práva (Všeobecný zákoník občanský, „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch“, ABGB, z r. 1811, který na území Rakouska platí dodnes) či německého (Německý občanský zákoník, „Bürgerliches Gesetzbuch“, BGB, z r. 1896, který platí rovněž dodnes), které jsou důležitým zdrojem úpravy právních poměrů tehdejších evropských států v oblasti civilního procesu.

⁵ K oblíbeným druhům dobových ordálů patřil např. ordál vodou, rozžhaveným železem či ordál soudního souboje.

⁶ Viz VANĚČEK, V. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Orbis, 1975, s. 119.

Charakteristickým rysem prvních soudních procesů byla silná víra v přírodní síly a nadpřirozenou moc. Soudci přenášeli odpovědnost na nadpřirozenou bytost či sílu a následně konali dle výsledku provedeného ordálu. Ordály zaznamenaly největší rozmach ve 12. a 13. století. Postupně však začala být společností vnímána iracionalita a zcela zřejmě chybné výsledky provedených důkazů, což vedlo ke snaze ordály potlačit. V souladu s opatřením biskupa Arnošta z Pardubic se od roku 1343 kněží přestali ordálů účastnit, až v době husitského hnutí tato forma důkazních prostředků vymizela zcela.

2.4.2 Období do bitvy na Bílé hoře

První snahy o zaznamenání pravidel soudního řízení se objevují v 15. století. Významným počinem, datovaným do roku 1495, je dílo „*O práviech, sudiech i dskách země české knihy devatery*“, jehož autorem je Viktorin Cornelius ze Všehrd.⁷ Cornelius v devíti knihách rozdělených na hlavy popisuje průběh procesu u zemského soudu, přičemž podrobně pojednává rovněž o šlechtickém právu majetkovém, trestním a o vedení zemských desek. Ač jsou Knihy devatery na svou dobu velmi novátorským počinem, neobsahují ony, ani jiná dobová díla, propracovanější úpravu účastníků řízení. Jejich obsah se soustředí převážně na popis průběhu samotného řízení a účastníci jsou i nadále označováni jako „strany“.

Vlivem římsko-katolického procesu dochází k zavedení zásady ústnosti a písemnosti, řízení probíhala veřejně. Co se týče zastoupení osob v řízení před soudem, strany sporu byly oprávněny zvolit si řečníky, kteří je zastupovali v řízení před zemským soudem a byli povinni hájit jejich zájmy. Předbělohorská podoba soudního procesu umožňovala zvolit si za řečníka rovněž jednoho ze soudců, což v praxi vedlo ke zneužívání této možnosti, neboť strany si vybíraly soudce, který jim byl nejméně nakloněn, a ten byl poté povinen hájit zájmy této strany. V případě, že jako účastník v řízení před soudem vystupovala žena, dávala se jí v promluvě k soudu přednost.

2.4.3 Pobělohorské období do roku 1918

Události pobělohorského období vedly k prohloubení rakouského vlivu ve všech oblastech života, právní oblast nevyjímaje. Královská prokuratura působila jako

⁷ Viz např. FIALA, J., KINDL, M. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 75.

veřejný žalobce a zároveň jako dohlížitel nad dodržováním ústavy. V oblasti účastenství však k významnějším změnám nedochází a osoby účastníci se civilního procesu jsou i nadále označovány jako „strany“.⁸

Až do poloviny 19. století se právní kodifikace, jakož i jiné prameny práva, soustředily pouze na popis postupu v řízeních označovaných pro svou povahu jako „sporná“. Postupně se však začínají objevovat tendence k odlišení řízení, jehož smyslem není projednat a rozhodnout spor dvou stran, ale které má sloužit především k uspořádání právních poměrů osob. Průlom v kategorizaci řízení na sporná a nesporná přinesl v roce 1854 přijatý císařský patent č. 208 ř.z., jímž se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.⁹ Nesporné řízení se zahajovalo ve většině případů na návrh a záležitosti, o kterých bylo možné vést nesporné řízení, byly vymezeny zákonem.¹⁰ Nesporné řízení bylo možné zahájit i z moci úřední, ovšem pouze v případě, byl-li na projednání a rozhodnutí věci soudem veřejný zájem.

Zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech užívá pro osoby hájící svá práva před soudem pojem „účastník řízení“, zároveň však na některých místech zákona užívá označení „strana řízení“ a také některá jiná označení, která lze přeložit jako „účastník řízení“.¹¹ Zcela však i nadále absentuje jakákoli vymežující definice těchto pojmů. Z toho důvodu zvláštní předpisy navazující na patent a upravující jednotlivé druhy nesporného řízení uvádějí rovnou výčet osob oprávněných k jednotlivým procesním úkonům v rámci daného nesporného řízení (např. § 24 císařského nařízení ze dne 28. června 1916 č. 207 ř. z., o zbavení svéprávnosti, který obsahuje konkrétní výčet osob oprávněných podat návrh na zahájení řízení o zbavení svéprávnosti).¹²

2.4.4 Období po roce 1918

⁸ Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 44. Disertační práce.

⁹ Viz srovnání s kapitolou 9.3 této práce.

¹⁰ Viz ustanovení § 1 císařského patentu č. 208 ř.z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech, který stanoví, že „*V nesporných právních věcech soud pojednává jen potud z úřední povinnosti nebo na žádost stran, pokud to nařizují zákony.*“

¹¹ Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 45. Disertační práce.

¹² Viz ŠPANĚLOVÁ, B. *Nesporné řízení jako samostatný druh civilního procesu*. Olomouc: Palackého univerzita, 2010, s. 13. Diplomová práce.

Po vzniku Československa došlo recepční normou (zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého) k převzetí existujícího a již prověřeného právního řádu starého mocnářství právním řádem nově vzniklého státu. K zakotvení obecné definice pojmu „účastník řízení“ však nedošlo ani v následujících letech, a veřejnost se tak musela spokojit s poměrně nejasnou a v oblasti nesporných řízení i značně roztržštěnou právní úpravou.

S příchodem komunistického státního režimu nastává na území Československa zlatá doba budování socialistického zákonodárství a postupných, ale výraznějších změn v organizaci soudnictví i v civilněprocesních předpisech. Velmi záhy po nástupu komunistické strany k moci vstupuje v platnost zákon o zlidovění soudnictví, kterým byl zaveden dvojinstanční systém rozhodování civilních soudů, v nichž vedle soudců z povolání nově zasedali i soudci z lidu. Zároveň došlo ke zrušení všech mimořádných soudů a většiny rozhodčích soudů. Výrazným způsobem prosazovaný princip materiální pravdy vedl k odstranění závaznosti tvrzení, která strany označily jako nesporná.¹³

Novým procesním předpisem, který vyhovoval socialistickému zákonodárci, se stal zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád. Tento zákon svým obsahem navázal na zákon o zlidovění soudnictví a do vývoje civilního procesu na území dnešní České republiky přinesl velmi podstatnou změnu. Zcela v rozporu s dosavadními tendencemi se ustanovení občanského soudního řádu odklonila od diferenciací civilního řízení na sporná a nesporná. Došlo naopak k nastolení jednotného občanského soudního řízení ve snaze překonat tento dualismus, který, spojován s rakouskými právními normami, byl viděn v negativním a pro tehdejší politické smýšlení nevyhovujícím světle. V souvislosti s prosazením principu jednotnosti civilního řízení se zákonodárci museli vyrovnat rovněž s oblastí účastníků řízení. Dosavadní rakouská právní úprava nesla rozdílná označení pro strany sporného i nesporného řízení a vynikala spíše vyšším počtem těchto vyjádření. Za účelem setření rozdílů mezi řízeními zakotvil nový občanský soudní řád jednotný pojem „účastníci řízení“ pro všechny jeho druhy. Ustanovení § 5 definuje účastníky takto: „*Účastníkem řízení je ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení rozhodováno, nebo ten, kdo může být rozhodnutím soudu ve svých právech přímo dotčen, anebo ten, koho zákon za účastníka považuje.*“ Tato nepřehledná definice vyvolává dojem, že zákonodárce, veden touhou co nejefektivněji obsáhnout veškeré situace možného účastenství, pozapomněl na

¹³ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 12.

pozdější užívání zákona v praxi. Pojem „strana sporu“ se tak již s výjimkou právní úpravy řízení před rozhodci v civilněprocesním řízení nevyskytoval.¹⁴

Nový občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb., který platí na území České republiky po četných novelizacích dodnes, rovněž nediferencuje občanské soudní řízení na sporné a nesporné, přestože již určité rozdíly, soudě dle nové koncepce v řazení jednotlivých ustanovení, reflektuje. Dosavadní jediná definice účastníků řízení byla nahrazena definicemi třemi. Ustanovení § 90 o.s.ř. v tehdejší znění považuje za účastníky „*navrhovatele (žalobce) a odpůrce (žalovaného)*“, „*toho, koho zákon za účastníka označí*“, a rovněž dle ustanovení § 94 byli za osoby ve smyslu účastníků považováni „*v řízení, jež nemohla být zahájena i bez návrhu pak i ti, o jejichž právech nebo povinnostech mělo být v řízení jednáno*“.

Nově tím došlo k zavedení termínů „navrhovatel“ a „odpůrce“ do právní úpravy občanského soudního řízení, přičemž bylo na vůli konkrétní osoby, zda zvolí k označení strany domáhající se svého nároku u soudu pojem „žalobce“, či ji bude titulovat jako „navrhovatele“. Oba tyto termíny byly ve svém obsahovém sdělení totožné.¹⁵

Po událostech, ke kterým došlo v roce 1989, došlo také k přijetí novely týkající se právní úpravy účastníků řízení. Pozměňovací zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, přinesl tři definice účastníků řízení v podobě, ve které jsou užívány dodnes.

¹⁴ ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 50. Disertační práce.

¹⁵ Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 52. Disertační práce.

3 SUBJEKTY CIVILNÍHO PROCESU

3.1 Pojem subjektu civilního procesu

Subjekty jakožto rovní nositelé subjektivních práv vystupující před orgánem soudní moci jsou nezbytnou součástí civilního řízení. Obsahem činnosti subjektů civilního procesu jsou procesní úkony, jimiž subjekty realizují svá procesní práva. Subjekty řízení lze vymezit jako nositele konkrétních práv a povinností, kteří svou činností výrazně ovlivňují civilní proces¹⁶.

Pro efektivní vymezení subjektů civilního řízení považuji za nutné nejprve podrobit analýze samotný pojem subjektů civilního řízení. Termín „subjekt“ pochází z latinského „subiectum“, jež pochází z období antiky. Výraz byl užíván jako překlad řeckých pojmů „hypokeimenon“, což doslova vyjadřuje to, co leží pod. Dalším řeckým výrazem užívaným v souvislosti s touto tematikou v antice byl výraz „hypostasis“, jenž bývá překládán jako to, co stojí pod. V období celého středověku byl pojem „subjekt“, na rozdíl od současné doby, užíván pro označení objektu či předmětu.¹⁷

Z komparace výše nastíněného historického a novodobého pojetí tohoto výrazu vyplývá, že současný význam slova je výrazně odlišný od původního smyslu, ve kterém byl po dlouhá staletí užíván. Průlom v chápání přinesly až německé filosofické spisy z období romantismu, ve kterých se tento termín začal užívat ve zcela nových souvislostech, jako tzv. non-objekt, negace dosavadního pojetí, a subjektem se začala označovat entita odlišná od předmětu. Z hlediska současného filosofického chápání rozumíme subjektem osobu, entitu opačnou k objektu. Z gramatického úhlu pohledu je subjektem vyjádřen podmět a v oblasti psychologie je subjektem označena osoba, jež je podrobena výzkumu. V současné právní terminologii je subjekt užíván ve smyslu osoby jakožto nositele práv a povinností.

Výraz „civilní proces“ stejně jako „civilní řízení“ slouží k označení občanského soudního řízení. Termín „proces“ vychází z latinského „procedere“, což znamená „postupovat“, „postup“, příp. i „vývoj“.

Výraz „civilní“ je užíván jako synonymum ke slovu „občanský“. Občanem je člen územní veřejnoprávní korporace, jehož vztah k této korporaci je vyjádřen pojmem „občanství“. Jak píše Jaromír Jirsa v publikaci *Novinky v civilním řízení*

¹⁶ Civilní proces; angl. *civil lawsuit*, německy *Zivilprozess*, francouzsky *procédure civile*.

¹⁷ Překladový zdroj <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>.

soudním, uvažuje se v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí civilního práva procesního o tom, že se do české právní terminologie vrátí tradiční pojem „civilní soudní řád“ namísto „občanského soudního řádu“, jak tomu bylo doposud.¹⁸

Shrneme-li výše uvedené poznatky, docházíme k závěru, že subjekty civilního řízení z hlediska moderního právního pojetí jsou ti, kdo svým jednáním spočívajícím v procesněprávních úkonech mohou vyvolat vznik, změnu nebo zánik procesních práv a povinností a tím ovlivňovat průběh civilního řízení.

3.2 Obligatorní procesní subjekty

Jak již bylo zmíněno výše, jakákoli část civilního řízení nemůže vzniknout ani trvat bez účasti subjektů. Většina současných odborných právních publikací vyzdvihuje v oblasti procesních subjektů subjekty obligatorní, tedy ty, které budou přítomny při každém jednotlivém civilním procesu, bez ohledu na předmět úpravy. Obligatorními subjekty jsou účastníci řízení a soud. O účastnících řízení, kteří vystupují v řízení před soudem v pozici procesních stran, budu detailně pojednávat v samostatné kapitole této práce.¹⁹

3.2.1 Soud

Dělba moci ve státě spočívá na třech typech moci – zákonodárné, výkonné a soudní, které by v zájmu zachování principů demokratického státu neměly spočívat ve stejných rukou. Vzájemné působení těchto mocí je postaveno na principu „brzd a protiváh“, který zajišťuje jejich vzájemnou kontrolu a stabilizaci.

3.2.1.1 Soudní soustava

Soudní moc je vykonávána jménem republiky nezávislými soudy.²⁰ „*Soudy jsou státními orgány, jejichž cílem je plnit funkci státu, tj. autoritativně řešit právní spory.*“²¹ Čtyřstupňovou soudní soustavu v České republice reprezentují soudy okresní (v Praze soudy obvodní a ve stejné pozici Městský soud v Brně), soudy krajské (v Praze ve stejné pozici rovněž Městský soud v Praze), soudy vrchní,

¹⁸ JIRSA, J. *Novinky v civilním řízení soudním*. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2005.

¹⁹ Viz blíže kapitola č. 5 této práce.

²⁰ Čl. 81 z. č. 1/1993 Sb., Ústavy.

²¹ PLECITÝ, V., VRABEC, J. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 26.

nacházející se v Praze a v Olomouci, a soudy nejvyšší. V oblasti nejvyšších soudů se vymezuje oblast správního soudnictví, které v České republice spadá pod speciální soudní orgán určený pouze pro tento druh sporů. V prvním stupni je o sporech spadajících do správy, tj. sporech, kdy na straně žalovaného není subjekt soukromého práva, ale orgán veřejné moci rozhodováno krajskými soudy a vrcholným soudním orgánem zajišťujícím jednotnost rozhodování ve správní oblasti je Nejvyšší správní soud se sídlem v Brně.

3.2.1.2 Pravomoc soudu

Soudní orgán ve své funkci personifikuje zákon. Soud v civilním řízení vystupuje jako nezávislá a nestranná autorita, která je nadána pravomocí vykonávat v určitém okruhu záležitostí rozhodovací činnost ve vztahu k účastníkům řízení. Příslušnost a pravomoc soudu je stanovena zákonem, což přispívá k uchování nezbytné nezávislosti soudní moci ve státě.²²

Pravomocí rozumíme oprávnění soudu jako státního orgánu projednat a rozhodnout určitý spor. „*V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.*“²³

Obligatoční subjekty civilního procesu, jimiž jsou jak subjekty veřejného, tak soukromého práva, konkrétně soudy a účastníci řízení, nejsou z hlediska vzájemného působení v rovném postavení. Soud je při výkonu svých pravomocí nadřazen účastníkům řízení a v souladu s principem subordínace, který se vztahuje na civilní proces, je oprávněn ukládat jim určité povinnosti, jejichž splnění je nutné pro naplnění funkce civilního procesu a šířeji pro správné fungování civilního řízení. V případě nesplnění uložené povinnosti nebo nedostatečné součinnosti účastníků je soud oprávněn v případě potřeby a na základě zákona vynutit její splnění a zajistit tak dostání svého zákonného postavení a funkce. Soud jako státní orgán je z tohoto důvodu označován jako subjekt silnější, tzv. *potentior persona*.²⁴ V principu subordínace je spatřován důvod, proč je občanské právo procesní řazeno mezi obory práva veřejného.

²² „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“ – čl. 38 z. č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

²³ Ustanovení § 7 odst. 1 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

²⁴ Viz KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 63.

3.2.1.3 Příslušnost soudu

Věc může projednat a rozhodnout pouze k tomu věcně, místně a funkčně příslušný soud. Příslušnost soudu je základní podmínkou pro řádné rozhodnutí věci. Zákon rozlišuje věcnou, místní a funkční příslušnost soudů.

i. Věcná příslušnost soudu v civilním řízení

Věcná příslušnost soudu odpovídá na otázku, který druh soudu je příslušný rozhodovat v dané věci. Právní úprava věcné příslušnosti v civilních věcech se nachází v občanském soudním řádu, kde je oprávnění k projednání a rozhodnutí civilní věci v prvním stupni dáno okresním soudům, nestanoví-li zákon jinak.²⁵ Jak upozorňuje již samotné zákonné ustanovení, v určitých výjimečných případech je pravomoc projednat a rozhodnout civilní věc v prvním stupni dána krajským soudům a tyto případy jsou taxativně uvedeny v zákoně.²⁶ Některé případy může projednat a pravomocně rozhodnout i Nejvyšší soud České republiky, stanoví-li tak zvláštní právní předpis. Takovým předpisem může být např. zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů.

ii. Místní příslušnost soudu v civilním řízení

Místní příslušnost odpovídá na otázku, který soud, resp. soud na kterém území je příslušný věc projednat a rozhodnout. Občanský soudní řád jako základní právní předpis upravující civilní řízení zakotvuje obecnou místní příslušnost soudu dle osoby žalovaného. Žalobce, který je oprávněn a zároveň i povinen vymezit v návrhu adresovanému soudu žalovaného, musí tak činit s vědomím toho, kde se žalovaný nachází. V souladu se zákonem následně bude věc podána soudu, jenž vykonává působnost

²⁵ Ustanovení § 9 odst. 1 z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

²⁶ Ustanovení § 9 odst. 2 a 3 z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

v obvodě, ve kterém má žalovaný místo bydliště, místo podnikání a v případě potřeby se stejným způsobem hledí na sídlo žalovaného.²⁷

Pokud nastane situace, kdy by k projednání dané věci bylo dle zákonného ustanovení místně příslušných více soudů, může se řízení konat u kteréhokoliv z nich.²⁸ Případný výběr zůstává v dispozici žalobce.

iii. Funkční příslušnost soudu v civilním řízení

Funkční příslušnost odpovídá na otázku, který věcně a zároveň místně příslušný soud je kompetentní k projednání a rozhodnutí věci v rámci hierarchického uspořádání soustavy soudů. Stanoví, který soud rozhoduje v odvolacím řízení, resp. který soud je oprávněn přezkoumat prvoinstanční rozhodnutí soudu v civilních věcech. Pokud v prvním stupni rozhodl okresní soud, pak je funkčně příslušný k přezkoumání věci soud krajský, v jehož obvodu se daný okresní soud nachází. Náležela-li věc v prvním stupni k projednání a rozhodnutí krajskému soudu, bude k řízení o dovolání funkčně příslušný vrchní soud. V prvním případě, započalo-li soudní řízení ve věci u okresního soudu, povede řízení o dovolání vrchní soud a v druhém případě tam, kde prvoinstančně rozhodoval krajský soud, k řízení o dovolání bude funkčně příslušný Nejvyšší soud.

3.2.1.4 Vnitřní organizační struktura soudu

V civilním řízení soud činí procesní úkony prostřednictvím osob, které tento orgán zastupují. Tyto osoby mají oprávnění činit úkony a vystupovat navenek jménem soudu. Osobami, v jejichž kompetenci je oprávnění jednat za soud, jsou soudci, kteří mohou činit úkony soudu jako samosoudci, předsedové senátu či jako členové senátu. Samosoudce má při své činnosti stejné postavení, obsahující práva a povinnosti rovná právům a povinnostem člena senátu či předsedy senátu. Vedle soudců z povolání mohou v senátech okresních soudů zasedat a na rozhodování soudu v prvním stupni ve věcech pracovních se podílet i osoby tvořící laický prvek v soudnictví, přísedící.²⁹ V posledních několika letech se však objevují skeptické

²⁷ Ustanovení § 84 a 85 odst. 1 – 3 z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

²⁸ Ustanovení § 11 odst. 2 z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

²⁹ Z. č. 6/2002 Sb., o soudech, přísedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů.

názory k jejich existenci při senátech a uvažuje se o zrušení této funkce. Odpůrci zmiňují zejména ekonomické důvody, zrychlení řízení a přežitek doby, který ve výkonu této funkce spatřují.³⁰ Součástí odborného aparátu justice jsou i vyšší soudní úředníci³¹, soudní tajemníci³², justiční čekatelé³³, vedoucí soudní kanceláře³⁴ a soudní vykonavatelé³⁵. Některé úkony soudu může jeho jménem činit i notář, který je soudem ustanoven v řízení o dědictví, kde vystupuje jako soudní komisař³⁶, a rovněž soudní exekutor³⁷, který svou činnost vykonává v exekučním řízení.

3.3 Zvláštní procesní subjekty

Vedle obligatorních subjektů řízení, tj. soudu a účastníků řízení, jejichž oprávnění vystupovat v civilním řízení z pozice subjektu a ovlivňovat tím civilní řízení je nesporné, rozlišuje odborná literatura druhou skupinu subjektů, které se účastní pouze některých řízení a jsou označovány jako zvláštní procesní subjekty.³⁸

Zvláštní procesní subjekty vystupují, na rozdíl od obligatorních subjektů, pouze v určitém, taxativně vymezeném okruhu řízení. Pro jejich fungování v těchto typech řízení platí kogentní právní úprava přesně vymezující jejich postavení i možné procesní úkony. Jsou to řízení vykazující určitá specifika, např. rozhodčí řízení, řízení o uložení výchovného opatření či řízení o určení data narození nebo úmrtí fyzické osoby. Literatura upravující zvláštní procesní subjekty doznala ve svém vývoji mnoha změn, zejména v šíři působnosti těchto subjektů na civilní proces.

Současní autoři procesněprávní teorie nepřístupují k problematice zvláštních subjektů civilního řízení jednotně. Nesporným se ovšem jeví fakt, že zcela jistě do této skupiny náleží za určitých podmínek několik subjektů, z nichž nejvýraznější postavení má Státní zastupitelství.

³⁰ Článek Hospodářských novin ze dne 26. 8. 2010 „*Pospíšil chce zrušit přisedící u soudu. Ušetří tak čas i peníze*“.

³¹ Z. č. 189/1994 Sb., o soudech, přisedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů.

³² Ustanovení § 4 a 6 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

³³ Z. č. 6/2002 Sb., o soudech, přisedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Ustanovení § 4 a 6 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

³⁵ Ustanovení § 265 odst. 2 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř., § 4 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

³⁶ Ustanovení § 38 odst. 3 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

³⁷ Ustanovení § 28 z. č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Viz např. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 92.

3.3.1 Státní zastupitelství

Zákon zřizující státní zastupitelství definuje tento orgán jako soustavu úřadů státu určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství.³⁹

Základní těžiště působnosti státního zastupitelství je spatřováno v trestním řízení. Jeho postavení v trestním právu je upraveno trestním řádem a státní zástupce zhmotňuje stát při hájení veřejných zájmů. Funkce státního zástupce v trestním řízení lze spatřovat jako jeho primární poslání. Z toho důvodu je zřejmé, že státní zástupce má v trestním řízení výrazně širší pravomoci než v civilním řízení, kde je jeho působení výrazně omezené a spočívá na jasně definované zákonné úpravě.

*„Státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení anebo vstoupit do již zahájeného občanského soudního řízení jen v případech, které stanoví zákon.“*⁴⁰ Státní zastupitelství může vykonávat svou činnost v občanských záležitostech pouze v případech taxativně vymezených zákonem. V této právní úpravě spatřuji kompromis mezi případy, kdy je jeho účast na věci z hlediska ochrany veřejného zájmu (zejména v rodinných věcech) vysoce žádoucí, a mezi jedním ze základních principů demokratického státu, kterým je zákaz státu zasahovat a určovat pravidla v soukromoprávních záležitostech občanů.

Výše zmíněný taxativní výčet nalezneme v § 35 občanského soudního řádu, kde zákonodárce vymezuje případy, kdy státní zástupce může vstoupit do již zahájeného řízení a svými procesními úkony ovlivňovat jejich průběh. Jedná se o řízení, ve kterých vystupuje dítě, tj. např. řízení o určení, zda je třeba souhlas rodičů dítěte k osvojení dítěte, nebo řízení o uložení výchovného opatření dítěti po spáchání činu jinak trestného, kterého se dítě dopustilo před dovršením 15. roku věku, dále řízení, ve kterých vystupuje osoba, jež může být omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům či omezena na své svobodě nařízením či prodloužením ústavní výchovy. V takových případech státní zástupce zcela nepochybně vytváří jakýsi můstek mezi státem a dotyčnou osobou, účastníkem, jehož práva mohou být v takovém řízení výrazně ovlivněna, zejména negativním důsledkem. Státní zástupce zde plní nezanedbatelnou ochrannou roli a vystupuje ve veřejném zájmu. Dalšími případy dle platné právní úpravy jsou řízení spadající do sféry obchodního

³⁹ Ustanovení § 1 odst. 1 z. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Ustanovení § 5 odst. 1 z. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

práva, např. řízení o umoření listin, řízení vztahující se k obchodnímu rejstříku aj.⁴¹ V případě, uzná-li to za vhodné, může z řízení bez jakéhokoli procesu schvalování opět vystoupit.

V některých případech může státní zástupce zahájit rovněž některé z taxativně vymezeného okruhu řízení. V takovém případě bude před soudem vystupovat v roli žalobce. Jedná se opět o případy, kdy je aktivní účast státního zástupce v řízení v konkrétní věci ve veřejném zájmu.⁴²

Poslední skupinu řízení, ve kterých státní zástupce, popřípadě Nejvyšší státní zástupce může působit, tvoří řízení podle zvláštních právních předpisů, kde zejména oprávnění podat návrh na zahájení takového řízení není dotčeno.⁴³ Mezi takové případy můžeme zařadit oprávnění státního zástupce podat návrh na zahájení řízení o nezákonnosti stávky dle § 21 zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání či oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 62 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině podat návrh na zahájení řízení na popření otcovství proti otci, matce i dítěti po uplynutí stanovené lhůty pro popření otcovství ze strany jednoho z rodičů, je-li to v zájmu dítěte.

3.3.2 Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových

Mezi zvláštní procesní subjekty patří rovněž Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, který byl zřízen jako státní orgán zákonem č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Úřad jedná v řízení před soudy, rozhodci nebo stálými rozhodčími soudy, ale také v řízení před správními úřady a jinými orgány za stát ve věcech týkajících se majetku státu. Úřad vystupuje v řízení jako příslušná organizační složka podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁴

Úřad může vstoupit do již probíhajícího řízení před civilním soudem nebo takové řízení zahájit na základě návrhu na zahájení řízení v případech vymezených zákonem.⁴⁵ V takových případech vystupuje před soudem za stát, hájí jeho majetek a majetkové zájmy. Platná právní úprava ovšem stanoví oprávnění Úřadu

⁴¹ Ustanovení § 35 odst. 1 písm. i) - n) z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

⁴² Ustanovení § 35 odst. 1 písm. b) - d) z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

⁴³ Ustanovení § 35 odst. 1 z. č. 99/1969 Sb., o.s.ř.

⁴⁴ <http://www.uzsvm.cz/Pusobnost-282-0-85/>.

⁴⁵ Ustanovení § 3 – 5 zákona č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů.

vystupovat rovněž jako samostatný subjekt v řízení před soudem, a to např. v případě podání návrhu na zahájení řízení o neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví věci nebo smlouvy o převodu cenných papírů, pokud účastníkem těchto řízení není stát ani státní organizace a do takových řízení může také vstoupit, pokud již probíhají a pokud uzná za vhodné svou účastí v takovém řízení v případě doloženého majetkového zájmu státu tyto zájmy hájit.⁴⁶ V případě, že Úřad zahájí řízení svým návrhem, bude v pozici žalobce, obdobně jako tomu je u Státního zastupitelství a jak bylo řečeno v této práci výše. Současně se statusem žalobce získá status účastníka řízení, neboť žalobce je vždy účastníkem řízení. Toto platí ovšem pouze v případě, že v souladu s § 11 ZSVM podá návrh na zahájení řízení svým jménem a ne jménem státu, jak činí v souladu s § 9 téhož zákona.

3.3.3 Rozhodci a stálé rozhodčí soudy

Nositeli práv a povinností, jež tito uplatňují v civilněprocesních vztazích a realizují tím svůj vliv na občanské řízení, mohou být rovněž rozhodci jakožto osoby odlišné od soudu, jejichž činnost má ovšem obdobný charakter, a stálé rozhodčí soudy, jež jsou institucemi zřízenými zákonem za účelem nezávislého a nestranného mimosoudního projednání a rozhodnutí majetkového sporu. Zříditi oprávnění rozhodčího orgánu rozhodčí smlouvou je možné pouze v případech, ve kterých by o případném sporu mohli účastníci řízení uzavřít smír.⁴⁷ Rozhodčí orgány vystupují jako subjekty pouze ve výrazně omezeném okruhu řízení, jimž předchází uzavření rozhodčí smlouvy, příp. obchodní smlouvy s rozhodčí doložkou, kterou jim byla dána pravomoc k projednání a rozhodnutí majetkového sporu mezi stranami, který v budoucnosti vznikne nebo již vznikl. V takovém případě je rozhodčí orgán nezávislou třetí stranou, která věc projedná a meritorně rozhodne, a její funkce není nepodobná funkci soudu, včetně možnosti nejdůležitější, tj. vydat rozhodnutí ve věci, resp. rozhodčí nález. Rozhodci a stálé rozhodčí soudy svými procesními úkony ovlivňují řízení, a proto zde není pochyb o jejich zařazení mezi zvláštní procesní subjekty.

3.3.4 „Správci“ – správce konkursní podstaty, vyrovnací správce, správce dědictví, správce podniku

⁴⁶ Ustanovení § 11 zákona č. 201/2002 Sb., ZSVM.

⁴⁷ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

Renata Šínová ve své disertační práci⁴⁸ řadí mezi zvláštní subjekty civilního řízení také skupinu osob, ustavovaných za účelem správy majetku či majetkových vztahů. Jsou jimi správce konkursní podstaty a vyrovnací správce, jejichž postavení je upraveno v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů. Rovněž jsou jimi správce dědictví a správce podniku. Autorka poukazuje na odbornou literaturu, v níž panuje jistá nejednotnost ve vnímání postavení těchto osob v řízení před soudem, kdy je kupříkladu správce konkursní podstaty považován některými autory za zvláštní procesní subjekt⁴⁹, někteří autoři jej podřazují pod skupinu osob zúčastněných na řízení⁵⁰, a nakonec uvádí třetí způsob uchopení problematiky procesněprávními teoretiky, tj. označení správce konkursní podstaty za zvláštní procesní subjekt a osobu zúčastněnou na řízení zároveň.⁵¹

I přesto, že se autoři odborné literatury neshodují v tom, zda výše jmenované „správce“ zařadit mezi zvláštní procesní subjekty, či ne, já se domnívám, že znaky pro zařazení do této skupiny v určitých velmi druhově specifických řízeních naplňují, a to zejména realizací svých procesních oprávnění, skrz něž mohou civilní řízení ovlivňovat.

V následující části vysvětlím procesněprávní postavení správce dědictví. Jeho hlavním úkolem je správa zůstavitelova majetku spadajícího do pozůstalosti. Správce dědictví může být ustanoven soudem, nebo může být určen samotným zůstavitelem již před smrtí sepsáním listiny o ustanovení správce dědictví v podobě notářského zápisu. Správa dědictví nebo jeho části probíhá až do okamžiku, kdy o něm rozhodne soud, a za tímto účelem vystupuje správce v řízení před soudem a disponuje určitými procesními oprávněními, např. může požádat soud, aby uložil dědicům povinnost uhradit správci dědictví zálohu na odměnu a na jeho hotové výdaje.⁵² Tento postup bude ovšem možný pouze v případě, že nebyl správcem dědictví ustanoven stát.⁵³ Vyjma procesních oprávnění zákon rovněž vymezuje procesní povinnosti správce dědictví, např. povinnost ujmout se výkonu své funkce

⁴⁸ ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 35. Disertační práce.

⁴⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde, 2008, ZELEŇKA, J., MARŠÍKOVÁ, J. *Zákon o konkursu a vyrovnání – komentář*, 2. vydání. Praha: Linde, 2002, s. 159.

⁵⁰ STAVINOHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2003, s. 581.

⁵¹ SCHELLEOVÁ, I., VĚTROVEC, V., BERKA, J. a kol. *Konkurs a vyrovnání*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 168.

⁵² Ustanovení § 480c odst. 3 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁵³ Ustanovení § 480c odst. 4 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

ihned, jakmile se dozví, že zůstavitel zemřel, a vyzoomět o tom soud, který vede dědické řízení podle zvláštního právního předpisu.⁵⁴

3.4 Osoby zúčastněné na řízení

K subjektům civilního procesu náleží obligatorní subjekty, tj. soud a účastníci řízení, dále subjekty vykonávající činnost subjektu pouze v určitém druhu řízení, tj. viz výše státní zástupce, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, rozhodčí orgány a skupina „správců“, a rovněž skupina osob, které vystupují v procesu v různých funkcích s různým účelem, ale vlastním jménem svůj vliv na řízení vykonávat nemohou. Osobami zúčastněnými na řízení jsou subjekty, které nevystupují v řízení svým jménem, např. zástupce účastníka. Zpravidla nemají procesní práva, ale pouze procesní povinnosti, např. svědek, znalec či tlumočník. Jsou to procesní subjekty s možným dvojím postavením, neboť nejsou účastníky v pravém slova smyslu, dokonce musí být osobami odlišnými od účastníka řízení, ale odborná literatura je za určitých podmínek označuje jako zvláštní typ účastníků řízení, konkrétně jako *účastníky pro určitý úsek řízení*.⁵⁵ Tyto subjekty se totiž za určitého předpokladu mohou stát plnohodnotnými účastníky řízení, s procesními právy a povinnostmi, jejichž výkonem ovlivňují průběh určitého úseku řízení. Obdobná praxe panuje i v ostatních typech řízení, např. v trestním řízení. Tyto osoby vykazují všechny nutné znaky účastníka řízení, které jsou vymezeny v některé z definic účastníka, o nichž budu pojednávat později⁵⁶, pouze se od klasického účastníka odlišují délkou trvání jejich účastenství v řízení.

Typicky je osobou zúčastněnou na řízení svědek, který má obecnou svědčící povinnost, tj. povinnost dostavit se na vyzvání k soudu a vypovídat o všech jemu známých skutečnostech týkajících se věci či účastníka řízení. V úseku řízení, ve kterém svědek plní svou zákonnou svědčící povinnost, má postavení subjektu civilního procesu a nelze ho subsumovat pod status účastníka řízení. Účastníkem se taková osoba stane (obdobně znalec, tlumočník, zástupce účastníka), začne-li v řízení vystupovat svým jménem. Typicky dochází k proměně na účastníka v tom úseku řízení, ve kterém se jedná o stanovení výše odměny pro tuto osobu za poskytnutou svědeckou výpověď, tj. svědečné (obdobně znalečné, tlumočné,

⁵⁴ Ustanovení § 480e odst. 1 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁵⁵ Např. STAVINOHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 98. SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha, Eurolex Bohemia, a.s., 2006, s. 244.

⁵⁶ Viz kapitola 5.2 této práce.

odměna za zastupování). Tato část řízení není úsekem, ve kterém by soud rozhodoval o věci samé, ale osoba má určitý procesní nárok, který musí být rovněž projednán a o němž musí být rovněž rozhodnuto.⁵⁷ Účastník pro určitý úsek řízení je oprávněn v tomto úseku plnohodnotně uplatnit svá procesní práva, typicky podat odvolání proti rozhodnutí o odměně, tj. proti rozhodnutí o věci, jež se ho bezprostředně dotýká.

⁵⁷ Ustanovení § 139 odst. 1 – 3 zákona č. 99/1963 Sb., o.s.ř., „*Svědci a fyzické osoby uvedené v § 126a mají právo na náhradu hotových výdajů a ušlého výdělku (svědečné).*“

4 PODMÍNKY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ – ZPŮSOBILOST BÝT ÚČASTNÍKEM, ZASTOUPENÍ

4.1 Obecně k podmínkám civilního řízení

Podmínky řízení jsou takové náležitosti, které musí řízení vykazovat, aby mohlo být dosaženo jeho účelu, tj. aby došlo k projednání a rozhodnutí soukromoprávního sporu nebo jiné právní věci. Přítomnost všech podmínek řádného civilního řízení je zkoumána v průběhu celého civilního procesu, resp. soud kdykoli za řízení přihlíží k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci.⁵⁸ Absence podmínek brání soudu v zahájení či pokračování v řízení. Vady v procesních podmínkách mohou být odstranitelné, kdy je možné v řízení po zhojení vady pokračovat, nebo neodstranitelné, kdy vada nemůže být žádným procesním způsobem zhojena a soud musí přistoupit k nezahájení řízení příp. k zastavení řízení, vydáním usnesení o zastavení řízení.

Platná právní úprava neobsahuje výčet podmínek, které musí být splněny, ale v odborné literatuře nalezneme uspokojivou úpravu tohoto tématu včetně přehledných zařazení do skupin. Stavínohová ve své publikaci *Občanské právo procesní* uvádí čtyři skupiny podmínek civilního řízení, které vyplývají z občanského soudního řádu.⁵⁹ Rozhodla jsem se toto členění do své práce zahrnout, jelikož se domnívám, že je přehledné a zahrnuje všechny podstatné náležitosti řádného civilního řízení.

1. Podmínky na straně soudu

- a. Pravomoc soudu
- b. Příslušnost soudu

2. Podmínky na straně účastníků

- a. Způsobilost být účastníkem řízení
- b. Procesní způsobilost
- c. Plná moc zástupce

3. Věcné podmínky

⁵⁸ Ustanovení § 103 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

⁵⁹ STAVINOHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 131.

- a. Návrh na zahájení řízení
- b. Úhrada soudních poplatků

4. Negativní podmínky

- a. Překážka litispendence
- b. Překážka rei iudicate

Ve své práci se budu podrobněji věnovat dvěma procesním podmínkám, které se vyskytují na straně účastníka řízení. V první řadě je to způsobilost být účastníkem řízení a následně podrobím analýze materii kolem zastoupení účastníka v řízení osobou, jejímž prostřednictvím účastník realizuje svá procesní práva a povinnosti.

4.2 Způsobilost být účastníkem řízení (procesní subjektivita)

Způsobilost být účastníkem civilního řízení, resp. procesní subjektivitu lze vyjádřit jako způsobilost být nositelem procesních práv a povinností. Zákon tuto způsobilost přiznává osobám, které mají způsobilost mít práva a povinnosti (právní subjektivitu).⁶⁰ Zákonodárce tímto ustanovením odkazuje do oblasti hmotného práva a poukazuje na právní subjektivitu.

Způsobilost být účastníkem řízení bych označila za vlastnost, kterou musí disponovat všichni účastníci řízení bez výjimky. Řízení nemůže být zahájeno, pokud účastník tuto vlastnost nemá, a nelze v něm pokračovat v případě, že účastník během řízení této vlastnosti pozbyl, např. smrtí. Je základním předpokladem účastenství v řízení. Soud, vyjma místní příslušnosti soudu, která zůstává po zahájení řízení nadále nezměnitelná, musí zkoumat přítomnost procesních podmínek po celou dobu, ve které řízení probíhá. Nedostatek procesní subjektivity účastníků řízení je odstranitelnou procesní vadou.⁶¹

4.2.1 Procesní subjektivita fyzické osoby

Způsobilost být účastníkem civilního řízení vzniká fyzické osobě narozením. Pro účely dědického řízení ovšem zákon⁶² upravuje situaci, kdy se i počaté a dosud

⁶⁰ Ustanovení § 19 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

⁶¹ Viz např. PLECITÝ, V., VRABEC, J. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 40.

⁶² Ustanovení § 7 odst. 1 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

nenarozené dítě, plod v matčině těle (nasciturus), může stát nositelem procesních práv a povinností, a to za předpokladu, narodí-li se živé⁶³. V takovém případě je narozenému dítěti přiznána procesní subjektivita ex tunc, od okamžiku početí, a dítě může nabýt vlastnické právo děděním.

V procesněprávní praxi mohou nastat případy, kdy soud i přesto, že účastník disponuje procesní subjektivitou v rozsahu, v jakém by mohl jednat samostatně, rozhodne usnesením o nutnosti zastoupení zákonným zástupcem, uzná-li to za vhodné, např. v případech nedostatečné způsobilosti k právním úkonům.

Zánik způsobilosti k právním úkonům nastává u fyzické osoby smrtí⁶⁴ nebo prohlášením za mrtvého. Soud prohlásí za mrtvou osobu, která je dlouhodobě nezvěstná a u níž se dá s ohledem na všechny dostupné informace a vzhledem ke všem okolnostem případu předpokládat, že již nežije. Rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého má stejné právní účinky jako faktická smrt. Ve výjimečných případech může dojít k situaci, kdy se dotyčná osoba objeví. V takovém případě se pravomocný rozsudek ruší a osoba se vrací do všech právních vztahů, ve kterých figurovala před prohlášením za mrtvého, vyjma manželství. Manželství se neobnovuje, jelikož pozůstalý již mohl od okamžiku právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uzavřít manželství nové a docházelo by tak ke kvalifikaci trestného činu bigamie neboli dvojího manželství.⁶⁵

4.2.2 Procesní subjektivita právnické osoby

Vzhledem k tomu, že prokázat smrt fyzické osoby je ve své podstatě zřejmou záležitostí, o níž nebývají spory, složitější situace nastává u právnické osoby, kde je způsobilost být účastníkem řízení vázána na její vznik a zánik.

Procesní subjektivita právnické osoby nastává jejím vznikem, tj. dnem zápisu do obchodního⁶⁶, příp. jiného rejstříku⁶⁷, který eviduje podnikatelské subjekty a jiné právnické osoby. Obchodní rejstřík je veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelích. Je veden rejstříkovým, typicky krajským soudem a je ovládán principem formální a materiální publicity. Zánik procesní subjektivity právnické osoby nastává s jejím zánikem faktickým dle hmotného

⁶³ Narodí-li se dítě vážící méně než 500 g, je rozhodujících prvních 24 hodin po porodu. Pokud přežije, hledí se na něj jako na účastníka případného řízení, a to s účinky ex tunc, od okamžiku početí.

⁶⁴ Konkrétně cerebrální neboli mozkovou smrtí.

⁶⁵ Ustanovení § 194 odst. 1 a 2 z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ Ustanovení § 27 odst. 1 z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷ Např. rejstřík společenství vlastníků jednotek či nadační rejstřík.

práva, tedy dnem, kdy dojde k výmazu z obchodního, příp. jiného rejstříku, pokud není v zákoně uvedeno jinak.⁶⁸

Právnícká osoba jako uměle vytvořený subjekt ze své podstaty vyžaduje, aby za ni jednala fyzická osoba. Jednání za právnickou osobu upravuje občanský zákoník v § 20 tak, že *"právní úkony právnické osoby ve všech věcech činí ti, kteří k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnické osoby, zakládací listinou nebo zákonem (statutární orgány)."*⁶⁹

4.2.3 Procesní subjektivita státu

Podle zákonného ustanovení je stát v případě, že vystupuje jako účastník občanskoprávních vztahů, právnickou osobou.⁷⁰ Za stát v řízení před soudem vystupuje Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, resp. jeho pověřený zaměstnanec. Dalšími subjekty způsobilými jednat za stát jsou organizační složky státu, kterými jsou *„ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády České republiky, Kancelář Veřejného ochránce práv, Akademie věd České republiky, Grantová agentura České republiky a jiná zařízení, o kterých to stanoví zvláštní právní předpis anebo tento zákon“*.⁷¹ Oprávnění těchto orgánů jednat za stát je upraveno ve zvláštních právních předpisech. I přesto, že tyto orgány vykonávají funkci organizační složky státu a před soudem stát zastupují, mají tedy procesní práva a povinnosti, nejsou právnickými osobami a nemají obecnou procesněprávní subjektivitu.⁷²

V rámci organizačních složek státu považují za přínosné zmínit judikát, který výrazným způsobem ovlivnil postavení soudů v civilním řízení. Platná právní úprava řadí mezi organizační složky státu mimo jiné soudy (viz výše). V současné době není o zařazení soudů mezi organizační složky státu pochyb, ovšem nebylo tomu tak vždy. Předtím než nabyl účinnosti zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, tj. do dne 31. 12. 2000, uplatňovala se odlišná procesněprávní praxe. Soudy disponovaly samostatnou způsobilostí být účastníky řízení a např. v pracovněprávních vztazích vystupovaly

⁶⁸ Ustanovení § 20a odst. 1 z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

⁶⁹ Z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

⁷⁰ Ustanovení § 21 z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

⁷¹ Ustanovení § 3 odst. 1 z. č. 219/2000 Sb., o zastupování státu ve věcech majetkových.

⁷² Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 45. Disertační práce.

svým jménem neboli jménem každého jednotlivého soudu, který plnil funkci zaměstnavatele. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 2144/2000 judikoval, že teprve účinností zákona č. 219/2000 Sb. se účastníkem řízení ze zákona namísto soudu „X“ stala Česká republika, soud „X“, a to bez ohledu na procesní úkony dosavadních účastníků.⁷³

4.3 Procesní způsobilost

O procesní způsobilosti se hovoří pouze v souvislosti s fyzickými osobami, neboť u právnických osob splývá v jedno spolu se způsobilostí k procesním úkonům obdobně, jako splývá právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům u právnických osob v hmotněprávní úpravě.

Procesní způsobilost úzce souvisí se způsobilostí k právním úkonům, kterou fyzická osoba nabyde v plném rozsahu zletilostí, resp. dovršením 18. roku věku.⁷⁴ Soud může rozhodnout o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům. Z opačného pohledu nalézáme v zákoně ustanovení, která posunují hranici procesní způsobilosti a přiznávají ji osobám, které by za normálních okolností procesně způsobilé nebyly. Takovým případem je kupříkladu řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, kde je v ustanovení § 180a odst. 2 umožněno účastenství na řízení rovněž osobě mladší 18 let.⁷⁵

Procesní způsobilost obecně znamená způsobilost před soudem samostatně jednat neboli vykonávat samostatně procesní úkony. Absence procesní způsobilosti je procesně odstranitelnou vadou. Pokud osoba nevykazuje dostatečnou míru procesní způsobilost (např. pro duševní poruchu), musí být v řízení před soudem zastoupena osobou, která za ni bude jednat a bude činit procesní úkony jejím jménem. Podle ustanovení § 26 občanského zákoníku jsou těmito osobami primárně zákonní zástupci účastníka řízení. Zákonnými zástupci dítěte jsou oba jeho rodiče. V případě, že rodiče z nějakého důvodu nemohou být zákonnými zástupci dítěte, ustanoví mu soud opatrovníka. Soud určí opatrovníka i osobám, které již nejsou dětmi, pokud jim byla soudem omezena procesní způsobilost nebo pokud jí byli zcela zbaveni. Soud tak může učinit nejen z důvodu duševní poruchy dlouhodobého charakteru, ale také při nadměrné konzumaci alkoholu či omamných látek, jelikož

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2144/2000.

⁷⁴ Viz § 8 odst. 1 z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ Více k tématu viz kapitola 5.3 této práce.

v takovém případě není osoba schopna se svými úkony zavazovat. Procesní způsobilost implikuje procesní legitimaci.

4.4 Zastoupení

Procesní institut zastoupení účastníka můžeme charakterizovat jako procesněprávní vztah mezi zástupcem a zastoupeným. Zastoupení účastníka úzce souvisí s jeho procesní způsobilostí, tj. způsobilostí samostatně jednat v řízení před soudem. Pokud nastane situace, ve které účastník nemá procesní subjektivitu nebo ji nemá v rozsahu nutném pro samostatnou účast před soudem, řízení nemůže pokračovat. Tento nedostatek procesní podmínky je odstranitelný. Soud činí opatření, která vedou k odstranění této překážky. V první řadě se nabízí zastoupení zákonným zástupcem.

4.4.1 Zastoupení na základě zákona

Zákon o rodině upravuje zákonné zastoupení osoby mladší 18 let. Zákonnými zástupci nezletilé osoby jsou její otec a matka, resp. rodiče. V případě osvojení nezletilého bude ve stejné pozici osvojitel, neboť osvojením vzniká mezi osvojencem a osvojitelem stejný poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.⁷⁶ Právo a zároveň povinnost zastupovat nezletilé dítě je součástí rodičovské zodpovědnosti. V praxi ovšem mohou nastat případy, kdy ani jeden z rodičů není způsobilý k zastupování dítěte nebo se ocitne ve střetu zájmů se zájmy dítěte. Ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem může dojít např. při rozvodu rodičů či při správě jmění dítěte. V takových případech soud ustanoví dítěti *kolizního opatrovníka*⁷⁷. Kolizní opatrovník funguje vedle rodičů právě v soudem vymezené oblasti působnosti a může jím být jakákoli fyzická nebo právnická osoba. Soud zpravidla ustanoví kolizním opatrovníkem příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁷⁸

4.4.2 Zastoupení na základě plné moci

⁷⁶ Viz § 63 odst. 1 z. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ Ustanovení § 37 odst. 2 z. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ Viz z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Nechat se zastoupit může i osoba, u které nejsou překážky v procesní způsobilosti a která by se mohla v řízení před soudem zastupovat sama, ale z nějakého důvodu tak činit nechce. Taková osoba je oprávněna sjednat si s jakoukoli fyzickou osobou dohodu o zastoupení.⁷⁹ Nejčastěji se pro tento úkol nabízí *advokát*, u nějž je zastupování osob před soudy, správními úřady a jinými orgány zdrojem obživy. Vyjma advokáta může být zplnomocněn k zastupování také *notář*⁸⁰ či *patentový zástupce*⁸¹. Taková osoba vystupuje jako profesionál a činí úkony v souladu se zájmy zastoupeného.⁸² Vyjma advokáta se osoba může nechat zastoupit i jakoukoli fyzickou osobou mající způsobilost k právním úkonům. Taková osoba je laikem, tj. nemá patřičné právnické vzdělání a nese označení *obecný zmocněnec*. Obecný zmocněnec je oprávněn zastupovat osobu ve všech civilních řízeních, kde zákon nestanoví obligatorní zastoupení advokátem, jako je tomu např. v řízení o dovolání.

Zástupce prokazuje své oprávnění jednat za zastoupeného plnou mocí, kterou předkládá soudu. Plná moc může být dvojího typu, procesní plná moc opravňuje zástupce ke všem procesním úkonům a uděluje se advokátovi, zatímco prostá plná moc opravňuje pouze k procesním úkonům v plné moci vymezeným a uděluje se ostatním zástupcům. Plnou moc uděluje zastoupený svému zástupci písemně nebo v řízení před soudem ústně do protokolu. Řádně udělená či předložená plná moc se zakládá do spisu.

Advokát je oprávněn nechat se zastoupit jiným advokátem, advokátním koncipientem či jiným zaměstnancem, vystaví-li mu substituční plnou moc a nevyplývá-li z plné moci udělené účastníkem, že je povinen úkony zastoupení vykonat sám. Zastupuje-li účastníka řízení notář, může se obdobně nechat zastoupit notářským koncipientem nebo notářským kandidátem. Substituce však není možná ve všech případech. Občanský soudní řád ji vylučuje v určitých typech řízení, kde je zastoupení advokátem povinné, tj. v řízení o dovolání v civilním soudnictví, v řízení před Ústavním soudem, o kasační stížnosti, o návrhu v civilním soudnictví, o návrhu

⁷⁹ O zastoupení právnickou osobou je v této práci pojednáno na s. 34.

⁸⁰ Viz z. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů, který v § 3 odst. 1 taxativně vymezuje úkony spadající do právní pomoci, kterou může notář v souvislosti s notářskou činností poskytovat, písm. b) zakotvuje oprávnění notáře „zastupovat v jednání s fyzickými a právnickými osobami, se státními nebo jinými orgány a též ve správním řízení a v občanském soudním řízení, v řízeních podle části páté občanského soudního řádu a v řízeních podle § 175a až 200e občanského soudního řádu s výjimkou řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, řízení o osvojení, řízení o povolení uzavřít manželství a řízení o dědictví, v němž vykonává činnost podle zvláštního předpisu“.

⁸¹ Viz § 25b z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

⁸² Viz z. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

ve správním soudnictví, v některých řízeních v trestním soudnictví a v některých zvláštních případech⁸³.

V ustanovení § 26 o.s.ř. zákonodárce vymezuje některé právnické osoby, které mohou zastupovat účastníka v civilním řízení. *Odborová organizace* může zastupovat účastníka, který je jejím členem, vyjma věcí obchodních. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* může zastupovat účastníka v některých řízeních dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. *Právnická osoba* vzniklá na základě zvláštního právního předpisu⁸⁴ může zastupovat účastníka ve věcech ochrany před některým druhem diskriminace. *Právnická osoba*, do jejíž oblasti činnosti spadá ochrana práv podle autorského zákona, může zastupovat účastníka v těchto věcech. *Stát* může v případech uvedených ve zvláštním právním předpise⁸⁵ zastupovat obec, a to prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

4.4.3 Zastoupení na základě rozhodnutí

Pokud jsou pro to dány důvody, soud rozhodnutím ustanoví účastníkovi opatrovníka. *Opatrovník* je osoba, která vystupuje v řízení před soudy, ale i jinými úřady za zastoupeného, jedná v jeho zájmu a za výkon této činnosti jí náleží odměna. Opatrovníkem může být ustanoven advokát, a to ve všech případech. Osoba odlišná od advokáta může být ustanovena opatrovníkem pouze za předpokladu, že s ustanovením souhlasí.

Soud ustanoví opatrovníka v několika případech:

1. Nezastoupený účastník nemůže samostatně jednat před soudem a hrozí nebezpečí z prodlení.

Procesní způsobilost účastníka je jednou z podmínek civilního řízení. Překážka, která by vznikla nedostatečnou procesní způsobilostí, musí být odstraněna, jinak by nebylo možné civilní řízení zahájit. Zajímavá situace ovšem nastane, jestliže účastník zahajoval řízení jako „zdravá“ osoba a ke stížení duševní poruchou, která ho vylučuje z pokračování v řízení vlastními úkony, došlo až v průběhu řízení.

⁸³ Např. v řízení o přestupku, kde je projednání věci procesně náročnější.

⁸⁴ Z. č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁵ Z. č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů.

Postup soudu v takovém případě judikoval Nejvyšší soud v usnesení 20 Cdo 1216/2000. V usnesení rozhodl o povinnosti soudu ustanovit v takovém případě účastníkovi opatrovníka, nedošlo-li k jinému způsobu řešení (např. přerušlení řízení za účelem zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům). Pokud však měl účastník v řízení zmocněnce, soud opatrovníka neustanoví, byla-li zmocněnci udělena platná plná moc v době, kdy účastník zatím žádnou duševní poruchou netrpěl.⁸⁶

2. Pobyt účastníka není znám, nebo se nepodařilo doručit na známou adresu do ciziny.

K ustanovení opatrovníka účastníkovi, jehož pobyt není znám, judikoval Ústavní soud nutnost využít nejprve všech dostupných prostředků ke zjištění faktického pobytu osoby. Ústavní soud uvádí, že není možné užívat předpisy občanského soudního řádu o ustanovení opatrovníka jen z důvodu urychlení vyřízení věci, a pokud by soud toto nerespektoval, dopouští se svým jednáním porušení čl. 38 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.⁸⁷

3. Účastník není schopen v řízení před soudem hájit svá práva.

Soud může ustanovit opatrovníka právnické osobě v případě, že není známa osoba, která by za právnickou osobu v řízení jednala a tím ji zastupovala ze zákona. Opatrovník bude ustanoven rovněž tam, kde je sporné, která z osob je oprávněna právnickou osobu zastupovat v řízení před soudem, a hrozí-li nebezpečí z prodlení.⁸⁸

4. Účastník splňuje předpoklady pro možné osvobození od soudních poplatků a zastoupení je třeba k ochraně jeho zájmu. Dále pokud účastník není zastoupen tam, kde je povinné zastoupení advokátem.

Poslední případ je vysoce individuální a závisí na konkrétních okolnostech řízení, jelikož je vymezen pro případy, kde to vyžaduje ochrana zájmů účastníka.⁸⁹

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1216/2000.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 1998, sp. zn. IV. ÚS 200/97, Sb. nál. a usn., č. 149/sv. 12.

⁸⁸ Viz § 29 odst. 2 a 3 o.s.ř.

⁸⁹ Viz § 29 a 30 o.s.ř.

V řízeních, která jsem jmenovala v rámci posledního bodu, nedochází k ustanovení opatrovníka, ale zástupce, resp. advokáta pro řízení s povinnou účastí advokáta.

5 ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ

5.1 Vymezení účastníků civilního soudního řízení

Účastníci řízení jsou jedním z obligatorních subjektů civilního soudního procesu. Jsou to právě účastníci řízení, o jejichž právech a povinnostech je v řízení rozhodováno. Zároveň platí, že procesní práva a povinnosti jsou přiznána pouze účastníkům. Bez tohoto lidského prvku by nemohlo probíhat žádné soudní řízení, jejich účast je proto klíčová. Civilní soudní řízení bez účastníků je nemyslitelné, neboť by nebylo o čem, resp. o kom rozhodovat a tím by řízení zcela ztrácelo svůj smysl. Účastníci jsou procesními stranami řízení a jako takoví mají zvláštní postavení. Účastníci řízení disponují celou řadou procesních práv a povinností, které uplatňují formou procesních úkonů, jež ve svém souhrnu tvoří základ jejich jednání před soudem. Těmito úkony se následně mohou domoci ochrany svých práv před soudem a tím naplnit smysl a účel civilního soudního řízení.

Účastníci jsou si v řízení před soudem rovni. Rovnost účastníků v řízení je garantována Ústavou⁹⁰ a nalezneme ji také v mnoha ustanoveních občanského soudního řádu.⁹¹ Zásada rovnosti účastníků je jedním ze základních principů ovládajících celý civilní proces. Rovnost účastníků spočívá ve stejných právech a povinnostech, které mají vůči státu. Žádný z účastníků nemůže být ve svých právech a povinnostech zvýhodněn či znevýhodněn vůči jinému tím, že by mu soud některé povinnosti odpustil či naopak svévolně rozšířil katalog procesních práv. Tato zásada platí bez ohledu na jejich zájem na výsledku sporu.

Procesní práva a povinnosti účastníků prostupují celým řízením. Všechna tato práva a povinnosti jsou vymezena v zákoně a může jimi disponovat každý, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti. Z oblasti práv je to zejména právo vystupovat před soudem ve svém mateřském jazyce, možnost předkládat soudu návrhy a vyjadřovat se ke všem okolnostem a důkazům, s nimiž je účastník v řízení konfrontován. Dále je účastník řízení oprávněn navrhopvat důkazy, namítat podjatost osob a také má možnost podat opravný prostředek proti rozhodnutí soudu. Mezi procesními povinnostmi zaujímají nejvýznamnější postavení povinnost tvrzení a povinnost důkazní, které v civilním soudním řízení naplňují zásadu projednací.⁹²

⁹⁰ Čl. 96 z. č. 1/1993 Sb., Ústavy.

⁹¹ Např. § 18 odst. 1 o.s.ř.

⁹² BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád – komentář*. 1. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 440.

Tyto povinnosti implikují břemeno důkazní a břemeno tvrzení⁹³, což znamená, že iniciativu při navrhování a shromažďování důkazů mají zásadně účastníci řízení. Občanský soudní řád ukládá procesní povinnosti účastníkům řízení zejména v § 101 odst. 1 písm. a) a písm. b). Ustanovení § 101 navazuje na § 79 odst. 1, který vymezuje náležitosti žaloby a ukládá žalobci povinnost vylicít rozhodující skutečnosti a označit důkazy k prokázání svých tvrzení.

Samotný pojem účastníků řízení není nikde v zákoně upraven pouze jediným ustanovením. Občanský soudní řád v § 90 a § 94 vymezuje tři definice tohoto pojmu. Civilní řízení je v běžné praxi členěno na „sporné“ a „nesporné“.⁹⁴ Zákon toto členění nezná a civilní řízení upravuje jednotně, což, dle mého názoru, vede k určitým nejasnostem právě ve vymezení účastníků a v pochopení jejich role v různých druzích civilního řízení. Rozdíly jednotlivých ustanovení ovšem opravňují k tomu spatřovat v první definici účastníky pro řízení sporná a ve zbylých dvou definicích účastníky pro řízení nesporná.

5.2 Definice účastníků řízení

5.2.1 První zákonná definice účastníků řízení

Jak bylo řečeno výše, tato definice vymezuje účastníky sporného řízení, tj. kontradiktorního soudního řízení o dvoustranných právních vztazích, které je založeno na dispozitivní zásadě. Ustanovení § 90 o.s.ř. stanoví, že „*účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný*“.

Vzájemný poměr účastníků sporného řízení je vymezen již v samotné definici. Účastníci mají protikladný zájem na výsledku řízení a soud vystupuje v pozici nestranného arbitra jejich sporu. Ve sporných řízeních jde vždy o dvoustranný poměr a procesní strany – žalobce a žalovaný – stojí proti sobě, zaujímají roli vzájemných odpůrců.⁹⁵ Z uvedeného vyplývá, že účastníkem řízení nemůže být nikdo jiný, neboť žádné další osobě nesvědčí aktivní ani pasivní legitimace.

Až do novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. bylo možné užívat pro řízení sporná vedle označení „žalobce“ a „žalovaný“, také označení „navrhovatel“ a „odpůrce“, což vedlo k ještě větším nejasnostem, kterak účastníky po právní stránce

⁹³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde a.s., 2008, s. 78.

⁹⁴ Více k členění civilního řízení na „sporné“ a „nesporné“ v kapitole 2.3.4 této práce.

⁹⁵ STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 42.

správně titulovat. Z gramatického hlediska se stávající monistický přístup k označení účastníků sporného řízení jeví jako vhodnější, neboť základ těchto slov je odvozen od slova „žaloba“, což je dispoziční úkon, kterým účastník (žalobce) zahajuje řízení a dovolává se jím soudní ochrany svého ohroženého nebo porušeného subjektivního práva. Žalobce má povinnost určit v žalobě žalovaného, tedy osobu, vůči níž směřuje své podání soudu. Okamžik vzniku účastenství žalobce i žalovaného potom nastává okamžikem zahájení řízení. Časový bod, ve kterém návrh na zahájení řízení dojde k soudu, je okamžikem, kdy se osoby postaví do kontradiktorního postavení. Zároveň vzniká procesní vztah mezi žalobcem a soudem a soudu ve stejnou chvíli také vzniká povinnost o věci rozhodnout.

Pokud bezprostředně po podání žaloby soud zjistí nedostatek věcné legitimace na jedné či druhé straně, žalobu zamítne.⁹⁶ Pokud ke stejnému závěru dojde po zahájení řízení v jeho průběhu, tedy že žalobce, žalovaný či ani jeden není věcně legitimován disponovat procesními právy a povinnostmi v daném řízení, nastává prostor pro využití zákonných institutů k napravení těchto nedostatků.⁹⁷

5.2.2 Druhá zákonná definice účastníků řízení

Druhá definice je obsažena v § 94 odst. 2 o.s.ř. a stanoví, že „*účastníky řízení jsou také navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje*“. Tato formulace oproti první nenese označení odvozená od žaloby, ale přichází s novým termínem „navrhovatele“ odvozeného od návrhu na zahájení řízení, který má stejnou podstatu jako termín „žalobce“. Žalobu lze obecně vyjádřit jako návrh na zahájení řízení, ovšem v terminologii sporných řízení je důsledně nazývána pouze žalobou.

Zatímco v řízeních označovaných jako sporná, jež jsou v občanském soudním řádu upravena jednotně, musí být vždy alespoň dva účastníci, nesporná řízení, sloužící k úpravě právních poměrů mezi účastníky, jsou mimo jiné typická tím, že postačí věcná legitimace pouze jediného účastníka. Ve sporných řízeních spočívá označení žalovaného v rukou žalobce, v nesporných řízeních v souladu s touto definicí určí žalovaného zákon. Právní úpravu většiny nesporných řízení nalezneme ve třetí části zákona, konkrétně v hlavě páté nazvané „zvláštní ustanovení“.⁹⁸ Ve všech případech níže uvedených řízení má soud povinnost zkoumat v případě

⁹⁶ STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 43.

⁹⁷ Dále k tomuto tématu viz kapitola 7 této práce.

⁹⁸ Z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

zahájení návrhem, zda jsou navrhovatelem vymezení účastníci skutečně účastníky i podle hmotného práva. Pokud soud zjistí nesrovnalost, usnesením přibere do řízení jiného účastníka, nebo účast v řízení osobě ukončí, opět usnesením.

Podle příslušných ustanovení zákona jsou účastníky řízení v souladu s druhou definicí:

1. V řízení o předběžném opatření „*navrhovatel a ti, kteří by jimi byli, kdyby šlo o věc samu*“ (§ 74 odst. 2 o.s.ř.). V řízení o předběžném opatření, které směřuje k ochraně proti jednání, které dle dikce § 76b odst. 1 o.s.ř. vážným způsobem ohrožuje život, zdraví, svobodu či lidskou důstojnost navrhovatele, jsou účastníky navrhovatel a ten, vůči němuž návrh na uložení předběžného opatření směřuje. Předběžné opatření nařídí předseda senátu na návrh navrhovatele v případě, že je to zapotřebí k zatímní úpravě poměrů mezi účastníky nebo pokud by za stávající situace mohl být ohrožen výkon soudního rozhodnutí. Předběžné opatření směřuje vždy do budoucnosti a jeho potřeba musí být naléhavá. V případě, že má předběžné opatření směřovat k ochraně výkonu soudního rozhodnutí, musí toto rozhodnutí již existovat. Předběžné řízení je zároveň vždy nerozlučně spjato se samotným řízením ve věci samé.

2. V řízení o dědictví jsou účastníky „*ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát*“ (§ 175b o.s.ř.). I v tomto případě ustanovení dále odkazuje na některá specifika řízení o dědictví, při kterých dochází ke změně v osobách účastníků řízení. V případě, že došlo k dohodě mezi dědici a zůstavitelovými věřiteli o přenechání dědictví k vyrovnání dluhu, je účastníkem věřitel zůstavitele. Ten bude účastníkem řízení i v té části, ve které se bude jednat o vypořádání jeho pohledávky, a dále v případě likvidace dědictví za účelem vypořádání práv a závazků vyplývajících z dědictví, které je předloženo. Konečně za situace, kdy zůstavitel po sobě nezanechal žádný majetek, příp. majetek nepatrné hodnoty, absentuje předmět dědictví, který by mohl být rozdělen mezi dědice, a účastníkem je pouze osoba, která zůstaviteli zajistila pohřeb.

3. V řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, jsou účastníky řízení „*dítě a jeho rodiče, jsou-li jeho zákonnými zástupci*“ (§ 180a odst. 1 o.s.ř.). Pokud je rodičem dítěte nezletilá osoba, která jako taková nemůže být zákonným zástupcem dítěte vzhledem k nízkému věku, vztahuje se ustanovení

o účastníkovi i na ni. Zákon v tomto případě v odst. 2 nezletilému rodiči procesní způsobilost pro toto řízení přiznává, což je logické vyústění vzhledem k předmětu řízení. Zároveň se domnívám, že nezletilí rodiče tvoří v těchto případech nezanedbatelné množství případů, proto považují posunutí hranice procesní způsobilosti v tomto případě za správné.

4 V řízení o osvojení jsou účastníky „*osvojované dítě, jeho rodiče, popřípadě poručník, osvojitel a jeho manžel. Ustanovení § 180a odst. 2 zde platí obdobně.*“ Dále v tomto paragrafu nalezneme negativní vymezení, podle něž je účastenství vyloučeno v určitých specifických případech. Účastenství je neslučitelné s rodiči, kteří byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, zbaveni či omezeni na způsobilosti k právním úkonům, pokud souhlasili s osvojením předem bez vztahu k osvojitelům anebo pokud soud pravomocně rozhodl, že k osvojení není jejich souhlasu zapotřebí. Účastníkem nebude ani manžel osvojitele, pokud se k osvojení nevyžaduje jeho souhlas. Ustanovení § 185 stanoví, že obdobnou právní úpravu je možno aplikovat i na řízení o zrušení osvojení. V tomto řízení je k podání návrhu oprávněn i osvojenec.

5. V řízení o úschovách je účastníkem složitel jakožto osoba předávající určitou movitou věc do úschovy schovateli. Účast této osoby je nesporná. Další účastníky zákon váže na okamžik reálného započetí uschování. „*Po právní moci usnesení o přijetí do úschovy je účastníkem řízení také ten, pro koho jsou peníze, cenné papíry nebo jiné věci určeny, a ten, kdo uplatňuje právo na předmět úschovy*“ (§ 185b o.s.ř.)

6. V řízení o umoření listin jsou účastníky v souladu s § 185k o.s.ř. „*navrhovatel, ten, kdo je podle listiny povinen plnit, ten, kdo má listinu v držbě, a ten, kdo podal námitky podle § 185m odst. 2*“. Šínová ve své práci poukazuje na duplicitu ustanovení s odkazem na § 94 odst. 2 o.s.ř., což je kmenové ustanovení, kde je navrhovatel označen za účastníka bez dalšího. Autorka osvětluje tento jev s poukazem na již výše zmiňovanou novelu č. 30/2000 Sb., která do druhé definice účastníků řízení vsunula pojem „navrhovatel“. Před touto novelou byli účastníky dle

druhé definice pouze ti, které zákon za účastníky označuje. Dle Šínové tak došlo k duplicitě přehlédnutím zákonodárce při přípravě novely.⁹⁹

7. V řízení o povolení uzavřít manželství je v souladu s ustanovením § 194 odst. 2 o.s.ř. účastníkem „*ten, kdo hodlá uzavřít manželství, a jeho zákonní zástupci*“. Manželství může platně uzavřít osoba starší 18 let. Pokud je zájem na dřívějším vstupu do manželství, může to soud povolit u osoby starší 16 let v řízení, jehož se účastní zákonní zástupci nezletilé osoby. Pokud osoba nemá zákonného zástupce, soud jí ho ustanoví.

8. V řízení ve věcech obchodního rejstříku jsou účastníky „*fyzické nebo právnické osoby, jichž se zápis v rejstříku týká*“. Toto vyplývá z ustanovení § 200a odst. 1 o.s.ř, který primárně neupravuje účastenství, ale příslušnost soudu.

9. V řízení ve věcech kapitálového trhu jsou účastníky řízení „*Česká národní banka jako žalobce a ti, koho Česká národní banka v návrhu označí jako žalované*.“ (§ 200f odst. 2 o.s.ř.).

10. V řízení o propuštění cizince ze zajištění jsou v souladu s § 200p odst. 2 o.s.ř. účastníky „*navrhovatel a příslušný orgán policie, který vydal rozhodnutí o zajištění*.“

11. Ustanovení § 200x odst. 2 o.s.ř. upravuje účastenství ve třech různých typech řízení. V řízení ve věcech voleb do rady zaměstnanců je účastníkem „*navrhovatel, člen rady zaměstnanců nebo člen rady státních zaměstnanců*“. Zde se opakuje duplicita ustanovení navrhovatele účastníkem, o které bylo pojednáno výše. V řízení ve věcech voleb zástupců pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je účastníkem zástupce pro tuto oblast a rovněž jím může být zástupce, vykonává-li funkci při výkonu státní služby. Poslední v rámci tohoto ustanovení je řízení ve věcech voleb členů zvláštního vyjednávacího výboru Evropské družstevní společnosti, kde zákon za účastníky stanoví člena zvláštního vyjednávacího výboru zaměstnanců Evropské družstevní společnosti, jehož zvolení je návrhem napadeno, a příslušnou volební komisi.

⁹⁹ ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 75. Disertační práce.

12. V řízení o soudním prodeji zástavy vystupují jako účastníci zástavní věřitel a zástavní dlužník (§ 200y o.s.ř.).

5.2.3 Třetí zákonná definice účastníků řízení

Třetí definice účastníků řízení se stejně jako definice předchozí vztahuje svým obsahem na řízení označovaná jako „nesporná“, tedy ta, která lze zahájit i bez návrhu a ve kterých je patrná silnější role soudu. Ustanovení § 94 odst. 1 o.s.ř. označuje za účastníky „navrhovatele a ty, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Jde-li však o neplatnost manželství nebo o určení, zda tu manželství je nebo není, jsou účastníky pouze manželé.“ Předmětem jednání a rozhodování civilních soudů jsou práva a povinnosti osob. Zákon tyto osoby povyšuje na účastníky řízení a z tohoto titulu potom dotyční mohou uplatňovat na řízení svůj vliv a podílet se tím na jeho výsledku.

Ze stručné zákonné definice nevyplývá omezení rozsahu práv a povinností, proto se lze domnívat, že účastenství bude svědčit i osobám, jejichž práva či povinnosti nebudou vyjádřeny ve výroku meritorního rozhodnutí přímo, ale jež tento výrok přesto ovlivní.¹⁰⁰ Třetí definice účastníků řízení je velmi obecná. Zákonodárce volil nekonkrétnost z důvodu širokého spektra možných řízení, která mohou pod tuto definici spadat. Stejně jako u druhé definice, i v tomto případě je soud povinen přezkoumat návrh mimo jiné co do obsahu účastníků a zkontrolovat, zda označení navrhovatelem je založeno na realitě odrážející se v hmotném právu.

Z odlišného charakteru sporných a nesporných řízení vyplývá, že přistoupení účastníka v souladu s ustanovením § 92 odst. 1 o.s.ř. je možné pouze v řízeních sporných.¹⁰¹ V případě, že soud zjistí, že je v řízení jako s účastníkem jednáno s nesprávnou osobou, ustanovením jí účast v řízení ukončí. Osobu, která by naopak účastníkem být měla, usnesením do řízení přibere.¹⁰²

5.3 Věcná legitimace

¹⁰⁰ Viz STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 43.

¹⁰¹ Více o tématu viz kapitola 7 této práce.

¹⁰² Ustanovení § 94 odst. 3 a 4 z. č. 99/1963 Sb., o.s.ř.

V civilním řízení je vyjma procesní subjektivity a způsobilosti účastníků řízení nezbytná i věcná legitimace.¹⁰³ Žalobce nemůže vyhrát spor, aniž by byl v řízení věcně legitimován neboli aniž by mu svědčilo právo, o němž se v řízení jedná. Naopak žalovaný musí být věcně legitimován, aby soud mohl ve vztahu k žalobci potvrdit určitou jeho povinnost. Jak uvádí Winterová, věcná legitimace je stav plynoucí z hmotného práva, uplatňuje se však pouze v procesu. „*Věcně legitimován je ten, kdo je podle hmotného práva skutečně nositelem tvrzeného subjektivního práva či tvrzené subjektivní povinnosti, o nichž soud rozhoduje.*“¹⁰⁴ Věcná legitimace na straně žalujícího je aktivní věcnou legitimací. Žalovaný je nadán pasivní věcnou legitimací. Pokud není splněn požadavek věcné legitimace, soud žalobu zamítne. Zjištění věcné legitimace je ve své podstatě výsledkem řízení. Její nedostatek nebrání v účastenství v procesu, ale logicky ovlivňuje jeho výsledek.¹⁰⁵

V případě, že jediný účastník není věcně legitimován, zákon umožňuje více osob na jedné či druhé straně sporu, kterým ve spojení věcná legitimace již svědčí. Takové spojení osob se nazývá společenstvím účastníků.

5.4 Společenství účastníků

Ve sporném řízení vystupují vždy dvě strany sporu, které stojí proti sobě a hájí své zájmy, které jsou rozdílné. O tomto vymezení není sporu. Zákon však umožňuje, aby na straně žalobce, na straně žalovaného či na obou těchto stranách vystupovalo více osob, které budou vždy striktně stát na jedné či na druhé straně a jejich zájmy budou spjaty s ostatními účastníky téže strany. Toto uskupení se nazývá společenstvím účastníků, procesním společenstvím nebo také subjektivní kumulací.

V případě, že je více účastníků na straně žalující, jedná se o aktivní společenství nebo také aktivní subjektivní kumulaci. Na žalované straně nese větší počet účastníků označení pasivního společenství nebo také pasivní subjektivní kumulace.¹⁰⁶

¹⁰³ O procesní subjektivitě a procesní způsobilosti pojednává kapitola 4 této práce.

¹⁰⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 149.

¹⁰⁵ Viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 150.

¹⁰⁶ Viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 161.

V mnoha případech vede ke vzniku procesního společenství praktický požadavek hospodárnosti řízení, kdy soud spojí ke společnému řízení věci, které spolu skutkově souvisí a v nichž vystupují různí účastníci. Podle druhu vzniku procesního společenství rozlišujeme společenství dobrovolné a nucené. Dobrovolné společenství nastává z vůle účastníka, příp. z vůle soudu pouze z důvodu hospodárnosti řízení. Pokud by nedošlo ke vzniku společenství, věc by mohla být řešena pro každého účastníka zvlášť. Vznik společenství v tomto případě nebude procesní podmínkou rozhodnutí sporu. Nuceným společenstvím je naopak společenství, ke kterému musí dojít, aby soud mohl věc řádně projednat a rozhodnout, neboť věcná legitimace samotnému účastníku nesvědčí. Nedošlo-li by ke vzniku společenství, soud řízení zastaví pro nedostatek věcné legitimace na jedné ze stran, neboť osoba samotná není oprávněna k úspěšnému uplatnění či bránění práva.¹⁰⁷

V procesním řízení se v oblasti procesního společenství rozlišuje také společenství samostatné a společenství nerozlučné. Toto rozdělení je odvislé od míry závislosti účastníků v rámci jedné procesní strany sporu.

Za samostatné je označováno společenství, ve kterém každý z účastníků vystupuje vůči druhé straně sporu samostatně. Soud hledí na práva a povinnosti účastníka samostatně, nezávisle na právech a povinnostech účastníka jiného, byť ze stejné procesní strany sporu. Soud jedná o všech společnících společně a může o nich rozhodnout v jednom rozsudku, ovšem procesní stránka věci je jediné společné kritérium. Rozsudek může obsahovat odlišné výroky pro jednotlivé účastníky a věc tak může skončit pro různé osoby v rámci procesního společenství různě. Právní poměry jednotlivých společníků vůči odpůrci jsou samostatné. Každý z účastníků svým procesním úkonem jedná sám za sebe a nezavazuje účastníky ostatní.¹⁰⁸

Nerozlučné společenství, jak už sám název napovídá, spočívá v nerozlučném postavení účastníků. V nerozlučném společenství jednají osoby jako celek, jednotlivé osoby tak svými procesními úkony zavazují společenství jako celek a z toho důvodu je zapotřebí souhlasu všech účastníků k některým dispozičním

¹⁰⁷ Viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 161.

¹⁰⁸ Viz STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 49.

úkonům, např. ke zpětvzetí návrhu či jeho změně.¹⁰⁹ Soud rozhodne v rozsudku o všech účastnících shodně. Výrok rozhodnutí se tak bude vztahovat na všechny účastníky vystupující na jedné straně sporu.¹¹⁰ Takovým nerozlučným společenstvím je např. společenství matky a dítěte v žalobě na určení otcovství nebo společenství všech spoluvlastníků nemovitosti, kteří ve sporu o zrušení věcného břemene musí vystupovat jednotně.

¹⁰⁹ Úkony, k nimž je zapotřebí souhlasu všech účastníků, kteří vystupují na jedné straně sporu, jsou uvedeny v § 91 odst. 2 o.s.ř.

¹¹⁰ Viz WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 162.

6 HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ INTERVENCE

6.1 Vedlejší intervence

Vedlejší intervence je procesní institut uplatňující se ve sporném řízení, jehož právní úprava je obsažena v ustanovení § 93 o.s.ř. Tento institut umožňuje účast na řízení vedle žalobce a žalovaného také třetí osobě. V kterékoli fázi řízení může do řízení vstoupit tercius, označovaný jako vedlejší intervenient, má-li právní zájem na výsledku řízení. K účelu tohoto institutu v civilním řízení Winterová uvádí, že „*Smyslem je umožnit subjektům, o jejichž právech a povinnostech se v řízení sice nerozhoduje, ale které mají na výsledku řízení právní zájem, aby mohly svou aktivní účastí na tento výsledek působit.*“¹¹¹ Vedlejší intervenci není možné uplatnit v nesporných řízeních.

Účast na řízení v rámci vedlejší intervence může tercius zahájit z vlastního podnětu nebo na výzvu některého z účastníků prostřednictvím soudu. Od okamžiku zaprotokolování účasti vedlejšího účastníka je soud povinen s touto osobou jednat jako s kterýmkoli jiným účastníkem řízení. Nutnou podmínkou je právní zájem třetí osoby, který soud zkoumá na návrh některého z účastníků, má-li ten o právním zájmu intervenienta pochybnosti.¹¹² V případě, že se žádný z účastníků proti vstupu vedlejšího intervenienta do řízení neohradí, soud splnění náležitosti právního zájmu nezkoumá. Obsah a náležitosti pojmu „právní zájem“ jsou shodné s obsahem a náležitostmi tohoto pojmu, jak se s ním setkáváme v oblasti účastníků řízení. Vedlejší účastník vstupuje do řízení, má-li zájem na vítězství jedné nebo druhé strany ve sporu, přičemž se jedná pouze o jeho vlastní zájem a není možné takto zastupovat zájem jiné osoby.¹¹³

Třetí osoba vstupuje do civilního řízení zcela dobrovolně a nikdo ji nemůže k účasti nutit. Vedlejší účastník vstupuje do řízení s určitým právním zájmem, který ho předurčuje k postavení buď na straně žalobce, nebo na straně žalovaného, a na této straně sporu se poté domáhá naplnění svého právního zájmu. Z postavení vedlejšího účastníka na jedné či druhé straně sporu rovněž vyplývají jeho procesní práva a povinnosti. Vedlejší účastník však jedná pouze sám za sebe, a není proto

¹¹¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 162.

¹¹² § 93 odst. 2 o.s.ř.

¹¹³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 163.

oprávněn činit některé procesní úkony, kterými by disponoval s řízením. K určitým dispozičním úkonům, např. k podání řádného opravného prostředku proti rozhodnutí soudu, je proto oprávněn pouze se souhlasem hlavního účastníka.¹¹⁴

6.2 Hlavní intervence

Procesní institut hlavní intervence je upraven v ustanovení § 91a o.s.ř. Osobou, která zasáhne do již probíhajícího řízení, je hlavní intervenient, který tak činí v domněnce, že věc, která je ve sporném řízení projednávána a o níž má být rozhodnuto, nepřísluší ani jedné straně sporu. Osoba má k dispozici žalobu, kterou výrazně zasáhne do sporu o věci, kterou si nárokuje. Procesní institut hlavní intervence tak umožňuje napadnout žalobou již probíhající řízení a uplatnit vlastní právo k předmětu řízení.¹¹⁵ Osoba je v souladu se zákonným ustanovením oprávněna k žalobě napadající probíhající řízení po celou dobu tohoto řízení, až do jeho pravomocného skončení. Zákon této žalobě přikládá značnou váhu, neboť po podání žaloby hlavním intervenientem již není v původním řízení pokračováno. Soud nejprve rozhodne o žalobě hlavního intervenienta, a to z důvodu hospodárnosti civilního procesu. Ukázalo-li by se totiž, že žaloba hlavního intervenienta a především nárok z ní vyplývající se zakládá na pravdě, rozhodnutí věci v původním řízení by postrádalo smysl. V původním řízení tak nemůže být rozhodnuto dříve, než je rozhodnuto o žalobě hlavního intervenienta.¹¹⁶

Žaloba, kterou se hlavní intervenient domáhá určení práva k předmětu původního řízení, směřuje proti oběma stranám původního sporu. Procesní strany, které v původním řízení vystupovaly na stranách žalobce a žalovaného, zaujmou v nově zahájeném řízení pozice žalovaných, konkrétně budou společníky na straně žalované. Žalobcem v takovém případě bude hlavní intervenient.

Ustanovení § 112 o.s.ř. umožňuje původní řízení a řízení zahájené z podnětu hlavního intervenienta spojit ke společnému projednání. Důvodem ke spojení řízení je opět princip hospodárnosti civilního procesu, jelikož není důvod projednávat

¹¹⁴ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998 s. 99.

¹¹⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 163.

¹¹⁶ KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 115.

a rozhodovat jedinou věc ve více řízeních. Smyslem tohoto institutu je vyřešit spor o právo k jednomu předmětu najednou.¹¹⁷

¹¹⁷ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 164.

7 PŘISTOUPENÍ, ZÁMĚNA, PROCESNÍ NÁSTUPNICTVÍ

7.1 Přistoupení dalšího účastníka

Přistoupení dalšího účastníka a záměna účastníků jsou procesní instituty, které mohou sloužit k nápravě nedostatku věcné legitimace. Věcnou legitimací disponují nositelé hmotněprávního oprávnění či povinnosti a při jejím nedostatku není možné pokračovat v řízení. Oba instituty je možné uplatnit pouze v řízení sporném, jelikož přistoupení i záměna účastníků může být soudem povolena pouze na základě návrhu žalobce. Žalobce jakožto účastník se, jak bylo uvedeno v této práci již dříve, vyskytuje v řízeních, svou povahou označovaných jako sporná.

Zákonná úprava je obsažena v ustanovení § 92 o.s.ř. V odst. 1 zákon připouští oprávnění žalobce podat soudu návrh na přistoupení dalšího účastníka do řízení. Počet účastníků řízení se tímto úkonem zvýší.

Důležitou součástí zákonného ustanovení týkajícího se přistoupení je souhlas osoby, která má na základě návrhu žalobce do řízení přistoupit. Souhlas přistupující osoby je nutný pouze v případě, kdy tato přistupuje do řízení na stranu žalobce a nadále by měla v řízení existovat vedle dosavadního žalobce. V návrhu na přistoupení osoby na místo žalovaného zákon souhlas s přistoupením nevyžaduje. Podle Schelleové nemá stanovisko žalovaného k návrhu na přistoupení dalšího účastníka právní význam, a to bez ohledu na to, má-li další účastník vystupovat na straně žalobce nebo žalovaného.¹¹⁸

Nutným předpokladem pro úspěšné přistoupení účastníka do řízení je návrh žalobce a přivolení soudu. Při posuzování návrhu na přistoupení soud rozhoduje s ohledem na zásadu hospodárnosti. V případě, že za stávající situace svědčí žalobci věcná legitimace a nepřistoupení dalšího účastníka se jeví soudu jako hospodárnější alternativa, soud návrh zamítne.¹¹⁹ Přistoupení dalšího účastníka, ať již žalobce či žalovaného do řízení, je vždy v zájmu žalobce. V praxi se bude jednat o případy, kdy samotný žalobce není oprávněn podat žalobu a domáhat se svého práva proti žalovanému u soudu, neboť věcná legitimace mu svědčí pouze ve spojení s jinou osobou. Typicky se procesní institut přistoupení uplatní v případě podílového spoluvlastnictví a jiných spoluvlastnických vztahů. Návrhem na přistoupení

¹¹⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2006.

¹¹⁹ KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 111.

účastníka se může žalobce rovněž domáhat navýšení počtu žalovaných a naplnit tím hmotněprávní podmínky pasivní legitimace. Právně relevantní důkazy prokazující pasivní legitimaci fyzické či právnické osoby, jejíž přistoupení na stranu žalovanou se žalobce domáhá, musí být doloženy v návrhu. Rozhodnutí soudu o přistoupení účastníka do řízení je rozhodnutím ryze procesního charakteru a s konečným, meritorním výsledkem řízení obsahově nijak nesouvisí. Proti usnesení soudu o přistoupení či o záměně účastníků řízení je možné podat odvolání a domáhat se tak jeho přezkumu.

Ke změně v počtu účastníků přistoupením do řízení k jedné ze stran sporu může docházet i opakovaně.¹²⁰

7.2 Záměna účastníků

Záměna účastníků civilního řízení je upravena v ustanovení § 92 odst. 2 o.s.ř. Tento procesní institut rovněž souvisí s hmotněprávní legitimací a uplatní se v případě, že účastník není věcně legitimován sám, ani ve spojení s jinou osobou. To vylučuje možnost využít k nápravě institut přistoupení a osoba musí být nahrazena osobou, které svědčí věcná legitimace pro dané řízení. Také tento institut zákon umožňuje realizovat pouze na základě návrhu, který podává žalobce. Pokud soud návrhu vyhoví, dosavadní účastník z řízení vystoupí a na jeho místo vstoupí účastník nový. Zaměněn může být žalobce i žalovaný. Účastník, který vstupuje do řízení, není vázán úkony svého předchůdce. Zásadním znakem, kterým se záměna odlišuje od přistoupení v civilním řízení, je podmínka souhlasu. Obdobným způsobem jako u prvně jmenovaného procesního institutu, je i při záměně vyžadován souhlas vstupující osoby, pokud vstupuje na místo žalobce. Rozdílně od přistoupení je však upraven souhlas žalovaného. Soud může vyhovět návrhu na záměnu účastníků pouze za předpokladu, že žalovaný se záměnou souhlasí. Zatímco v případě přistoupení se k názoru žalovaného nehledí, u záměny žalobce či žalovaného je jeho souhlas nutnou podmínkou k realizaci. Pokud by osoba souhlas odepřela, ať už potenciálně vstupující žalobce či dosavadní žalovaný, přistoupení ani záměnu nebude možné uskutečnit. V řízení v takovém případě bude

¹²⁰ Viz KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 110.

pokračováno s dosavadními účastníky a nedostatečná věcná legitimace se odrazí na jeho výsledku, kterým s největší pravděpodobností bude zamítnutí žaloby.¹²¹

Procesní instituty záměny účastníků, stejně jako přistoupení, budou možné pouze v řízení probíhajícím v prvním stupni. Nelze takto řešit nedostatek věcné legitimace v odvolacím řízení. Rovněž v případě záměny přihlíží soud k principu hospodárnosti řízení.¹²² Pokud by záměna účastníků nebyla nezbytná k dosažení účelu civilního řízení a jevila by se jako ekonomicky nevýhodná, soud usnesením návrh žalobce zamítne.

Účinek přistoupení či záměny účastníků nastává v okamžiku, kdy vyhovující usnesení soudu o návrhu nabyde právní moci.

7.3 Procesní nástupnictví

Procesní nástupnictví je procesní institut, který se výrazným způsobem odlišuje od přistoupení a záměny účastníků, u nichž bylo možné nalézt několik shodných prvků. Procesní nástupnictví lze označit rovněž jako změnu účastníků či sukcesi. Dle způsobu, kterým dochází ke změně v oblasti způsobilosti být účastníkem toho kterého řízení, rozlišujeme univerzální a singulární sukcesi.

7.3.1 Univerzální sukcese

Univerzální sukcesí přecházejí na nabyvatele všechna práva a povinnosti, kterými doposud disponoval jeho právní předchůdce. K přechodu práv a povinností dochází v důsledku smrti fyzické osoby, kdy do jejích vztahů vstupují dědici, nebo zánikem právnické osoby, kdy se nabyvateli stanou její právní nástupci. Univerzální sukcesí v souvislosti s účastenstvím v řízení upravuje o.s.ř. v ustanovení § 107. Obsahem tohoto ustanovení je možnost soudu pokračovat v řízení i po smrti či zániku osoby, která byla účastníkem řízení, pokud k této události došlo dříve, než bylo řízení pravomocně skončeno. Soud situace zániku či smrti posuzuje podle povahy věci a sukcesí nepřipouští v manželských věcech, tj. v řízení o rozvod, o neplatnost manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není. Pokud to zákon stanoví, dojde k zastavení řízení po smrti účastníka také v případě, zemře-li partner

¹²¹ Viz např. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 160.

¹²² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2006.

před pravomocným skončením řízení o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci partnerství, a bylo-li již o věci rozhodnuto, soud současně toto rozhodnutí zruší.¹²³

Osoba vstupující v rámci univerzální sukcese do práv a povinností svého předchůdce nastupuje do řízení za stavu, v jakém jej dosavadní účastník opustil, a je vázána všemi právními úkony, které již vykonal. Ustanovení § 107 odst. 4 o.s.ř. nepřipouští výjimky, dle dikce zákona „*ten, kdo nastupuje do řízení na místo dosavadního účastníka řízení, musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení*“.¹²⁴

7.3.2 Singulární sukcese

Singulární sukcese nastává, pokud dojde v průběhu řízení k převodu či přechodu práv a povinností. Osoba, která v řízení vystupovala jako účastník, nezemře ani nezanikne. Při singulární sukcesi tak nedochází ke ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení. Tato osoba je i nadále procesně způsobilá. Dochází však k převodu či přechodu práv či povinností, které jsou obsahem věcné legitimace a o nichž je v řízení rozhodováno. Právním úkonem, např. postoupením pohledávky, dochází k zániku věcné legitimace účastníka pro dané řízení, kdy převodem práva dochází současně k převodu věcné legitimace. Tuto nově nastalou situaci je zapotřebí řešit, aby mohlo být v řízení pokračováno a aniž by soud musel řízení usnesením zastavit.

Zákon upravuje procesní nástupnictví v případě převodu práv či povinností mezi osobami v ustanovení § 107a o.s.ř. Procesní nástupnictví je možné pouze na návrh, který žalobce podává soudu před skončením řízení. Procesním úkonem žalobce navrhne, aby nabyvatel práva nebo povinnosti vstoupil do řízení na místo dosavadního účastníka. Zákon tento postup vylučuje v případě, že se jedná o univerzální sukcesi.¹²⁵ Souhlas osoby, která se má stát novým žalobcem, je nezbytný.¹²⁶ V případě absence souhlasného stanoviska nastupujícího žalobce by soud návrhu nevyhověl. Naopak souhlas žalovaného anebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje.

¹²³ § 107 odst. 5 o.s.ř.

¹²⁴ § 107 odst. 4 o.s.ř.

¹²⁵ § 107a odst. 1 o.s.ř.

¹²⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 160.

V návrhu žalobce prokazuje, že po zahájení řízení nastala právní skutečnost, která zakládá převod nebo přechod práva či povinnosti z účastníka řízení na jinou osobu. Tento úkon je tak plně v dispozici žalobce.

Ustanovení zákona obsahuje informaci o možnosti „*nabyvatele práva nebo povinnosti vstoupit do řízení na místo dosavadního účastníka*“.¹²⁷ Formulace „na místo“ však může působit dojmem, že jde o výměnu, kterou účast dosavadního účastníka v řízení končí. V praxi civilního řízení je ovšem zcela běžné, že se účastník tímto způsobem vzdá pouze některých ze svých práv a se zbytkem je stále věcně legitimován v řízení pokračovat. Ono zákonem použité „na místo“ je tedy třeba vykládat spíše jako „vedle dosavadního účastníka v rozsahu práv a povinností, ohledně nichž nastal převod či přechod“.¹²⁸

¹²⁷ § 107a odst. 1 o.s.ř.

¹²⁸ Viz <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-procesnimu-nastupnictvi-pri-singularni-sukcesi-51696.html>.

8 PROCESNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ

8.1 Forma a obsah procesních úkonů

Procesní úkony účastníků jsou projevy vůle, jejichž prostřednictvím účastníci uskutečňují svou činnost po celou dobu řízení, tj. od zahájení řízení až do jeho pravomocného skončení. Procesní úkony činěné účastníky mají nejčastěji podobu návrhů. § 42 o.s.ř. nazývá tyto úkony podání a vymezuje, jakým způsobem je lze učinit. Podání účastníků jsou vždy směřována vůči soudu.¹²⁹ Typickým úkonem účastníka je návrh na zahájení řízení, dále jím může být návrh na doplnění dokazování. Mezi méně častá podání lze zařadit návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Vyjma návrhů mají procesní úkony účastníků podobu žádostí či podnětů. Procesní úkony slouží účastníkům k ovlivňování průběhu civilního řízení. Odborná literatura člení procesní úkony do dvou kategorií. *Dispoziční úkony* zaujímají významné místo v procesu a účastníci jimi disponují s řízením nebo jeho předmětem. Typickým dispozičním úkonem je podání žaloby, uzavření smíru či podání odvolání. Vliv na řízení, ač menší, mohou účastníci vykonávat i prostřednictvím druhého typu procesních úkonů, jimiž jsou *úkony prosté*. Prostým úkonem je navržení důkazu či nahlédnutí do spisu.¹³⁰ Procesními úkony účastníci sledují uplatnění svých procesních práv, splnění procesních povinností či jiné procesní následky, které s takovým úkonem právní předpisy spojují.

Zákonné ustanovení týkající se formy a obsahu procesních úkonů nalezneme v § 41 až 43 o.s.ř. Zde je zakotvena možnost účastníků provádět úkony jakoukoli formou, není-li určitá forma předepsána zákonem. Procesní úkony jsou soudem posuzovány podle obsahu, nikoli podle označení, které může být chybné, a proto zavádějící. Účastník řízení činí procesní úkon vůči soudu, ovšem jeho následky postihují i ostatní účastníky. Úkon jednoho účastníka je však vůči nim účinný teprve v okamžiku, kdy se ostatní účastníci o provedeném úkonu dozvědí.

Obecně zákon stanoví nutnost učinit úkon výslovně. Od tohoto ustanovení je možné se odchýlit pouze v případě, že to umožňují konkrétní zákonná ustanovení. Nejčastěji jsou procesní úkony činěny písemně, a to v listinné nebo elektronické podobě. Pokud je úkon učiněn elektronicky, je účastník povinen předložit soudu do

¹²⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 202.

¹³⁰ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998 s. 101.

tří dnů originál nebo stejnopis podání. Tato povinnost neplatí, byl-li návrh opatřen zaručeným elektronickým podpisem.¹³¹ Každé ústní podání se sepisuje do protokolu a eviduje se jako součást soudního spisu. Nejméně frekventovanou, ovšem stále možnou formou je podání telegrafické či telefaxem.

Obsah procesního úkonu je určen konkrétní povahou úkonu. Nutnou náležitostí úkonu je označení adresáta, tj. soudu, ke kterému podání směřuje, identifikace osoby, která úkon činí, označení věci, ve které je činěn, a čeho se osoba úkonem domáhá. Bez těchto esenciálních náležitostí soud nebude moci návrh přezkoumat. Zvláštní obsahové náležitosti pro konkrétní druhy podání upravuje zákon.¹³² V případě nedostatečného či chybného vypracování návrhu soud vyzve účastníka k opravě či doplnění a určí mu pro nápravu lhůtu. V případě, že účastník soudu opakovaně nedodá návrh, který by byl prostý vad, nebo pokud návrh trpí vadami takového charakteru, pro něž není efektivní se jím dále zabývat, soud ho zamítne.¹³³ Poučovací povinnost soudu byla mnohokrát projednávána před soudy, kdy se účastníci domnívali, že soud dostatečně nedostál své povinnosti poučit navrhovatele o požadované formě návrhu. Winterová k tomuto uvádí nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 1995, ve kterém Ústavní soud jasně stanovil, že soud má povinnost žalobce poučit ve věci správného označení žalovaného.

8.2 Místo a čas procesních úkonů

Účastník vykonává procesní úkony v budově soudu. Jelikož procesní úkony adresuje soudu a nikoli jinému účastníku, je žádoucí, aby byly vykonány na místě, které je svou povahou k tomu určené a zároveň je zde nejvhodnější možnost pro zaznamenání provedení úkonu a pro následnou rychlou reakci soudu. Aby

¹³¹ Podle ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, se elektronickým podpisem rozumí „údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě“, a zaručeným elektronickým podpisem „elektronický podpis, který splňuje následující požadavky: 1. je jednoznačně spojen s podepisující osobou, 2. umožňuje identifikaci podepisující osoby ve vztahu k datové zprávě, 3. byl vytvořen a připojen k datové zprávě pomocí prostředků, které podepisující osoba může udržet pod svou výhradní kontrolou, 4. je k datové zprávě, ke které se vztahuje, připojen takovým způsobem, že je možno zjistit jakoukoliv následnou změnu dat“.

¹³² Např. ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř. stanoví náležitosti žaloby, o které bude v této práci pojednáno později. Vyjma žaloby upravuje o.s.ř. kupříkladu obsahové náležitosti odvolání, a to v § 205 odst. 1. „V odvolání musí být vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu se napadá, v čem je spatřována nespravedlnost tohoto rozhodnutí nebo postupu soudu (odvolací důvod) a čeho se odvolatel domáhá (odvolací návrh).“ Odst. 2 dále obsahuje taxativní výčet možností odůvodnění odvolání proti rozhodnutí.

¹³³ Viz např. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 203.

nedocházelo ke zbytečným průtahům v řízení a tím k narušování principu rychlosti a hospodárnosti civilního procesu, jsou pro vykonání některých procesních úkonů stanoveny lhůty, tj. časově ohraničené úseky, během kterých má účastník možnost projev vůle učinit. Dodržení lhůty je v zájmu účastníka, neboť mnohdy nedodržením lhůty dochází ke ztrátě možnosti daný procesní úkon vykonat a jediná možnost, jak zmeškání propadlé lhůty napravit, je vázána na vylíčení vážných důvodů a uvážení soudu. Procesní lhůty jsou dvojího druhu, zákonné a soudcovské, podle zdroje, z něž vycházejí, resp. podle toho, zda je určuje zákon nebo soud.

8.3 Dispoziční úkony

Obsah konkrétního civilního procesu je určován především povahou hmotněprávních vztahů, jejichž ochrany se účastníci prostřednictvím civilního řízení před soudem domáhají. Občanské soudní řízení je charakteristické možností volně disponovat s předmětem řízení. Tato dispozice je umožněna účastníkům jakožto hlavním postavám řízení před soudem. Dispozice s předmětem řízení je na uvážení účastníků, ať již samotné zahájení či předčasné ukončení kupříkladu formou uzavření smíru či modifikace předmětu řízení (např. částečné zpětvzetí žaloby). Žalobce disponuje s předmětem řízení a tyto změny vykonává prostřednictvím dispozičních procesních úkonů.

Hmotné právo poskytuje účastníkům civilního řízení poměrně vysokou míru dispoziční svobody. Je na svobodném uvážení a vůli každé osoby, zda se rozhodne vymáhat ochranu svého hmotného práva soudně, a nikdo ji k tomuto rozhodnutí nemůže nutit. Proto lze dispoziční princip spolu s principem projednáním označit jako typická specifika civilního řízení sporného.¹³⁴

V další kapitole své práce se zaměřím pouze na jeden, dle mého názoru ovšem zcela zásadní, dispoziční úkon z celé škály možných dispozičních úkonů účastníka řízení a ten detailněji zpracuji. Tím pro civilní řízení zásadním a zároveň nezbytným procesním úkonem účastníka je žaloba a možné dispozice s žalobou v průběhu řízení.

8.3.1 Žaloba

¹³⁴ Viz např. HELÁN, J. *Účastník a jeho postavení v procesu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006, s. 44. Diplomová práce.

Civilní řízení je možné zahájit na návrh účastníka a tam, kde to zákon výslovně předepisuje, je možné zahájit řízení i z úřední povinnosti, a tedy bez návrhu účastníka.¹³⁵ Žaloba (příp. návrh na zahájení řízení v řízení nesporném) slouží jako podnět k zahájení řízení, jejím podáním začíná civilní řízení před soudem a soudu vzniká povinnost zabývat se jejím obsahem. Podání žaloby je základním dispozičním úkonem účastníka, kterým uplatňuje své právo na soudní ochranu. „Žaloba je dispoziční úkon žalobce, kterým uplatňuje u soudu ochranu svého tvrzeného ohroženého nebo porušeného subjektivního práva či oprávněného zájmu.“¹³⁶

Náležitosti podání žaloby jsou v zákoně upraveny v obecném ustanovení o procesních úkonech. Žalobu lze podat a řízení zahájit pěti možnými způsoby. Nejčastěji se uplatňuje písemný způsob, dalšími možnostmi jsou podání telegrafická, telefaxem, elektronická a v některých případech ústně do protokolu.¹³⁷

Institut žaloby slouží žalobci a budoucímu účastníku řízení před soudem k ochraně práv a oprávněných zájmů. Soudu vzniká okamžikem podání žaloby povinnost přezkoumat procesní náležitosti žaloby, a je-li to potřeba, vrátit žalobci podání na opravu či doplnění.

Náležitosti žaloby (návrhu na zahájení řízení) vymezuje o.s.ř. v ustanovení § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1. Obecnými náležitostmi žaloby jsou označení osoby, která návrh činí, označení soudu, ke kterému návrh směřuje, označení věci, které se návrh týká, vymezení toho, co návrh sleduje, podpis žalobce (navrhovatele) a datum, kdy byl návrh vyhotoven.¹³⁸

Žaloba (návrh na zahájení řízení) musí disponovat nejen obecnými náležitostmi, společnými pro veškerá podání k soudu, ale i některými zvláštními náležitostmi, jejichž absence by vedla soud k vrácení návrhu k opravě či doplnění.

Zvláštní náležitostí je detailní označení účastníků, což slouží k tomu, aby soud mohl osobu snadno dohledat a aby nedocházelo k záměnám. Dostatečně označeny

¹³⁵ O.s.ř. vymezuje v ustanovení § 81 případy, ve kterých lze zahájit řízení bez návrhu. Jedná se o věci, které jsou specifické svou společenskou důležitostí. Je ve veřejném zájmu, aby bylo řízení zahájeno a o věci rozhodnuto i bez návrhu osoby. Konkrétně se jedná o řízení ve věci péče o nezletilé, o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, o způsobilosti k právním úkonům, dále řízení opatrovnícké, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví, řízení o určení, zda tu manželství je či není, a další řízení tam, kde to připouští zákon.

¹³⁶ STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 55.

¹³⁷ Viz např. BĚHAL, J. *Žaloba v občanském právu procesním*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006. Diplomová práce.

¹³⁸ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998 s. 129, STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 57.

musí být jak osoby fyzické, tak i právnické. Stejný důraz je kladen na označení zástupců účastníků. Žaloba musí dále obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností (žalobní narace), což jsou údaje, které slouží soudu jako podklad k projednání a rozhodnutí věci. Žalobce v žalobě mimo jiné popisuje skutek, který se stal (skutkový děj) a který jej přiměl k domáhání se nároku (žalobní důvod). Individuálně vylíčený nárok poté uplatňuje v žalobním petitu (žalobní nárok). Pro svá tvrzení si žalobce obstará důkazy, které mají soud přesvědčit o pravdivosti jeho tvrzení. Důkazy v žalobě přesně označí a listinné žaloby připojí k žalobě.

Odborná literatura rozlišuje několik druhů žalob, přičemž rozlišovacím kritériem je petit žaloby, tj. označení toho, čeho se žalobce žalobou domáhá. Podle petitu lze žaloby členit na¹³⁹:

i. statusové žaloby

žaloby o osobním stavu. Zákon obsahuje výčet těchto žalob, např. žaloba o rozvod, o neplatnost manželství či o způsobilost k právním úkonům. Charakteristickým znakem těchto žalob je konstitutivní účinek a to, že působí erga omnes;

ii. žaloby na plnění

žalobce se jimi domáhá splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva. Charakteristickým znakem těchto žalob je deklaratorní účinek, závaznost inter partes a možnost užít rozhodnutí jako exekuční titul;

iii. žaloby určovací

tyto žaloby se domáhají určení, zda tu nějaké právo či právní vztah je či není. Zákon v tomto případě vyžaduje naléhavý právní zájem na konkrétním určení. Charakteristickým znakem je deklaratorní účinek a závaznost inter partes.¹⁴⁰

8.3.2 Dispozice s žalobou

¹³⁹ § 80 o.s.ř.

¹⁴⁰ Viz *Žaloba (náležitosti, druhy, dispoziční úkony účastníků)*, podkladový materiál k přednášce. Nalezeno na webových stránkách Palackého univerzity v Olomouci. <http://www.upol.cz>.

Dispoziční zásada je zachována po celou dobu řízení a účastník tak může disponovat s předmětem řízení až do jeho pravomocného skončení.

8.3.2.1 Zpětvzetí návrhu (částečné, úplné)

Zpětvzetí návrhu je dispoziční úkon, kterým účastník realizuje svou vůli v řízení dále nepokračovat. Zákon upravuje institut zpětvzetí v § 96 o.s.ř. Žalobci je dána možnost vzít návrh zpět zcela nebo jen zčásti a soud je jeho rozhodnutím vázán. Soudu nepřísluší přezkoumávat motiv ani důvody zpětvzetí. Pokud žalobce vezme již podaný návrh na zahájení řízení zpět, soud řízení zastaví, přičemž je vázán rozsahem zpětvzetí. Účinkem zpětvzetí tak může být zastavení celého řízení nebo zastavení v části, která je obsahem zpětvzetí. Pokud již došlo k vydání rozhodnutí, které dosud nenabýlo právní moci, po podaném zpětvzetí soud v rámci rozhodnutí taktéž zruší rozsudek, a to v rozsahu zpětvzetí.¹⁴¹ V případě, že žalobce podá návrh na zpětvzetí až po zahájení jednání, vyžaduje zákon souhlas ostatních účastníků. Ostatní účastníci mohou vyjádřit nesouhlas se zpětvzetím a v případě, že je nesouhlas podepřen vážnými důvody, soud pokračuje po právní moci usnesení v řízení.¹⁴²

8.3.2.2 Změna návrhu

S dispoziční zásadou koresponduje také možnost účastníka disponovat s žalobním petitem. Odlišení od zpětvzetí spočívá v tom, že žalobce se domáhá navýšení svého nároku, případně se domáhá něčeho jiného než v původním návrhu. Žalobce může změnit návrh na zahájení řízení, pokud řízení probíhá a se souhlasem soudu. V souladu se zákonným ustanovením je zapotřebí seznámit se změnou návrhu ostatní účastníky, kterým se změněný návrh doručuje do vlastních rukou. V případě, že tito účastníci byli přítomni jednání, ve kterém ke změně návrhu došlo, informace získaná při jednání má stejné účinky jako doručení do vlastních rukou.¹⁴³

Ustanovení § 95 odst. 2 o.s.ř. vymezuje situaci, za které soud nepřipustí změnu návrhu. Ke změně mnohdy dochází v případě, kdy soud již provedl určité úkony a šetření, kterými směřoval k ukončení řízení. V případě, že by výsledky

¹⁴¹ § 96 odst. 2 o.s.ř.

¹⁴² § 96 odst. 3 a 4 o.s.ř.

¹⁴³ § 95 odst. 1 o.s.ř.

dosavadního řízení nemohly sloužit jako podklad pro rozhodnutí po změně žalobního petitu, soud změnu usnesením nepřipustí a po právní moci pokračuje v řízení o původním návrhu.

8.3.2.3 Vzájemná žaloba

Vzájemná žaloba je institut umožňující žalovanému vykročit z mezí pouhé procesní obrany či námitek a uplatnit své vlastní nároky vůči žalobci v rámci téhož řízení.¹⁴⁴ Vzájemný návrh je samostatným návrhem, jehož podáním dochází k rozšíření dosavadního předmětu řízení. Vzájemnou žalobou se žalovaný zároveň stane žalobcem a dosavadní žalobce žalovaným. Soud posuzuje nadále řízení z pohledu vzájemných žalobních nároků a v rozsudku rozhodne o obou nárocích. V souladu s ustanovením § 97 odst. 2 může soud o protinávru rozhodnout zvlášť. Vzájemný návrh může soud vyloučit k samostatnému řízení v případě, nevykazuje-li věc podmínky pro spojení s věcí primární. Vzájemný návrh může podat pouze žalovaný, z čehož vyplývá, že tento ani podobný institut nemůže být uplatněn v řízení nesporném. Žalovaný se může domáhat ochrany svého práva a oprávněného zájmu vůči žalobci prostřednictvím vzájemného návrhu po celou dobu řízení v prvním stupni. Pro vzájemnou žalobu platí obdobné podmínky jako pro návrh na zahájení řízení.¹⁴⁵

8.3.3 Soudní smír

Mezi dispoziční úkony účastníků patří také možnost dohodnout se v průběhu řízení na alternativním řešení sporu podle svého uvážení a neoponechat rozhodnutí na uvážení soudu. Soud od počátku zahájení řízení usiluje o uzavření smíru mezi účastníky, a podaří-li se mu to, řízení končí usnesením o schválení smíru. Takové usnesení má účinky shodné s účinky klasického pravomocného rozhodnutí a zakládá tak překážku rei iudicate. Uzavření smíru mezi účastníky je svou povahou hmotněprávním úkonem a dle ustanovení § 99 odst. 1 ho lze uzavřít tam, kde to připouští povaha věci. K platnosti smíru je zapotřebí jeho schválení soudem. Soud při posuzování smíru posuzuje soulad se zákonem, a je-li v rozporu s právními

¹⁴⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 233.

¹⁴⁵ § 97 odst. 3 o.s.ř.

předpisy, neschválí jej. Po právní moci usnesení, kterým nebyl schválen soudní smír, pokračují strany v započatém řízení. Zákon dává účastníkům možnost domáhat se zrušení schváleného smíru v případě, je-li smír podle hmotného práva neplatný. Návrh na zrušení může podat účastník smírem ukončeného řízení do tří let od právní moci usnesení o schválení smíru.¹⁴⁶

8.4 Dispoziční úkony v nesporném řízení

Nesporné řízení se zahajuje, dle terminologie občanského soudního řádu, návrhem na zahájení řízení. Tato dvě řízení disponují ve vzájemném vztahu mnohými odlišnostmi. Účelem sporného řízení je ochrana porušeného či ohroženého subjektivního práva, zatímco účelem nesporného řízení je upravit právní poměry jednoho či více účastníků do budoucna. Podstatou nesporného řízení není spor a tomu neodpovídá ani postavení účastníků. Účastníky jsou dle ustanovení § 94 o.s.ř. navrhovatel a dále ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, nebo ti, kteří jsou zákonem za účastníky označeni. Charakteristickým principem ovládajícím sporné řízení je zásada dispoziční, jejíž podstata byla vylíčena v této práci již dříve. Na druhé straně spektra se nacházející princip oficiality naopak ovládá řízení nesporné.

Zásadní změnou v nesporném řízení je možnost absence návrhu na zahájení řízení. Řízení může být zahájeno z vůle soudu, prostřednictvím usnesení o zahájení řízení. Pokud bylo řízení zahájeno na návrh, užijí se obdobně ustanovení o náležitostech žaloby.¹⁴⁷ Navrhovatel však musí vzít v úvahu odlišný způsob určení soudu, který je příslušný věci se zabývat. Na rozdíl od obecné místní příslušnosti soudů uvedené v ustanovení § 85a se v případě podání návrhu na zahájení nesporného řízení užije ustanovení § 88 o.s.ř., jež upravuje postup pro zjištění příslušného soudu pro každý druh nesporného řízení zvlášť.

Dispoziční oprávnění účastníků s návrhem či s jeho předmětem jsou v nesporném řízení výraznou měrou omezena. Nejvýrazněji se omezení projevuje v řízeních, která mohou být zahájena i bez návrhu. Helán ve své diplomové práci z roku 2006 k tomu uvádí zajímavý příklad. *„Dojde-li například ke zpětvzetí návrhu na zahájení řízení, může soud vydat usnesení o zahájení dalšího řízení ve stejné věci*

¹⁴⁶ § 99 odst. 3 o.s.ř.

¹⁴⁷ Náležitosti žaloby (návrhu na zahájení řízení) jsou upraveny v ustanovení § 79 odst. 1 a 2 o.s.ř.

a v takovém řízení potom pokračovat.“¹⁴⁸ Princip oficiality souvisí s prvkem, který ve sporných řízeních nenalezneme, a tím je veřejný zájem, který soudu umožňuje zahájit řízení svévolně, s odkazem právě na veřejný zájem.

Soud v nesporných řízeních není vázán nárokem vyplývajícím z návrhu, a proto se výsledek řízení může, někdy dokonce výrazně, odlišovat od petitu návrhu. Tato změna petitu, pocházející z uvážení soudu, by byla ve sporném řízení nemyslitelná. Ve zvláštních, zákonem taxativně vymezených případech, je k podání návrhu na zahájení řízení oprávněno také Státní zastupitelství.¹⁴⁹

¹⁴⁸ HELÁN, J. *Účastník a jeho postavení v procesu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006, s. 62. Diplomová práce.

¹⁴⁹ O tématu Státního zastupitelství jakožto navrhovatele je detailněji pojednáno v kapitole 3.3.1 této práce.

9 KOMPARACE ÚPRAVY ÚČASTNÍKŮ V ČESKÉ REPUBLICE A V RAKOUSKU

9.1 Historické souvislosti

Pro účely komparace právní úpravy účastníků řízení v civilním právu se nejhodněji jeví obrátit se k právu rakouskému. Historie České republiky je významným způsobem svázána s historií Rakouska a z toho důvodu lze najít mnoho obdobných aspektů nejen v právní oblasti, ale i v ostatních oblastech fungování těchto dvou států. Oba národy byly součástí Rakouska - Uherska přes padesát let, což je nezanedbatelná doba, nehledě na to, že výrazné zásahy ze strany panovníka směřovaly k co nejsilnějšímu vlivu na tehdejší český národ se snahou o co největší harmonizaci směrem k německé kultuře. O výrazném ovlivnění hovoří také fakt, že i nadále, dlouhá léta po rozpadu monarchie a osamostatnění Československa, platila v tomto nově vzniklém státě totožná právní úprava vzniklá v dobách Rakouska - Uherska.

Znaky společného vývoje s rakouskou právní kulturou můžeme nalézt ve všech právních odvětvích. Až do roku 1950 platil na území Československa z důvodu recepce rakouský Obecný zákoník občanský, který byl základem pro občanské právo na celém území. Z ABGB vychází základ nynější právní úpravy, včetně toho nejdůležitějšího, základních právních zásad, které se dochovaly i přes pozdější socialistické ataky dodnes.

Pro účely této komparace je základním a nejdůležitějším pramenem rakouský civilní řád soudní (*Zivilprozessordnung*).¹⁵⁰ Tento právní předpis upravuje v doslovném překladu „soudní řízení v civilním sporu“ (*das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten*), a je tak základním pramenem právní úpravy sporných řízení probíhajících na území Rakouska. Rakouský civilní řád soudní nabyl účinnosti dne 1. ledna 1895 a od té doby byl již více než 75krát novelizován. Obsah právní úpravy je srovnatelný s českým občanským soudním řádem. ZPO upravuje postavení stran sporu a jejich procesní způsobilost, pravomoc soudu, náležitosti soudních podání, lhůty, průběh jednání, rozhodnutí, odvolání, zvláštní postup v řízení a pochopitelně rovněž i obecné zásady řízení. V ZPO se nachází

¹⁵⁰ Zivilprozessordnung, ZPO, RGBI. 113/1895, text dostupný z webových stránek právního informačního systému Úřadu spolkového kancléře, <http://www.ris.bka.gv.at/>.

pouze obecná ustanovení o pravomoci a základní funkci soudu. Určení věcné a územní příslušnosti soudního orgánu pro konkrétní spor upravuje samostatný zákon č. 111/1895 o výkonu pravomoci a příslušnosti obecných soudů v občanských věcech (*Jurisdiktionsnorm*).¹⁵¹

9.2 Způsobilost být účastníkem řízení v rakouské právní úpravě

Způsobilost být účastníkem řízení, v doslovném překladu „schopnost procesu“ (*Processfähigkeit*), je v teorii upravena na úplném počátku ZPO a je vázána na právní subjektivitu. V souladu s ustanovením § 1 je osoba způsobilá samostatně před soudem jednat jako strana sporu, jestliže na sebe může samostatně brát závazky, zde je tedy vázanost se způsobilostí k právním úkonům. Při nedostatečné způsobilosti je vyžadováno zastoupení osoby. V rakouské civilní právní úpravě se setkáme rovněž s pojmem zvláštního povolení k řízení procesu nebo jednotlivých procesních činností, jež je zapotřebí, vyžadují-li to další zákonná ustanovení u jednotlivých modifikací sporů. V případě zastoupení je zástupce povinen soudu doložit své zmocnění jednat ve sporu za stranu. Existenci platného zmocnění, stejně jako procesní způsobilost účastníka, zkoumá soud ex officio kdykoli během celého řízení.¹⁵² V případě zjištěných nedostatků soud poskytne lhůtu k nápravě. Nedošlo-li k nápravě ve lhůtě, případně jsou-li zjištěné vady takového charakteru, že je nelze odstranit, soud usnesením řízení zastaví.¹⁵³ Odlišnost v české a rakouské úpravě právního zástupce spočívá v osobě kurátora (*Curator*), kterou soud na žádost samostatně nezpůsobilé strany sporu určí v případě, nemá-li tato strana zástupce nebo nebyl-li zástupce schopen platně zastávat svou funkci a hrozí-li nezpůsobilé osobě v takovém případě újma na právech. Kurátor vykonává svou funkci obdobně, jako tak činí opatrovník v české platné a účinné právní úpravě. Kurátor zastupuje stranu až do ustanovení zástupce, a v případě potřeby je dokonce také oprávněn sám zabezpečit jeho výběr.¹⁵⁴

Jak uvádí Šínová, i v rakouské právní úpravě, obdobně jako v české, umožňují jednotlivá ustanovení přiznat procesněprávní subjektivitu rovněž určitým uskupením

¹⁵¹ Zákon ze dne 1. srpna 1895, *über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen* (Jurisdiktionsnorm), RGBI. 111/1895.

¹⁵² § 6 odst. 1 ZPO.

¹⁵³ § 7 odst. 1 ZPO.

¹⁵⁴ § 8 odst. 2 ZPO.

osob či majetku, které nejsou právníckými osobami. Takovým typickým případem je veřejná obchodní společnost (*Offene Handelsgesellschaft*).¹⁵⁵

Stejně jako v české právní úpravě i v rakouském právu je procesněprávní subjektivita vázána na klasickou právní subjektivitu zakotvenou v hmotném právu. Nesetkáme se tedy ani v jedné právní úpravě s konkrétním výkladovým ustanovením, které by vymezovalo procesněprávní subjektivitu přímo a pouze pro účely civilního procesu.

9.3 Účastníci civilního řízení sporného v rakouské právní úpravě

Základem soudního sporu v Rakousku je vzájemný vztah dvou stran, přičemž každý z účastníků tohoto vztahu je buď v pozici žalobce, nebo žalovaného. Tento vztah spočívá v určitém požadavku, který má jedna strana vůči druhé, nebo obě strany vzájemně vystupují svými požadavky proti sobě.

Česká platná a účinná právní úprava užívá pro pojmenování procesního subjektu sporného řízení pojem „účastník“. V tom se od mnoha evropských právních úprav, včetně rakouské, užívajících pojem „strana“, odlišuje.¹⁵⁶

Rovněž rakouský civilní řád soudní upravuje možnost vystupování více osob na jedné či druhé straně sporu, a to pokud jejich oprávnění či povinnost vyplývají ze stejného skutkového základu nebo pokud jsou na stejném základě založeny pohledávky či závazky, které jsou předmětem sporu.¹⁵⁷

9.4 Účastníci civilního řízení nesporného v rakouské právní úpravě

Nesporná řízení jsou v Rakousku upravena v samostatném právním předpisu, kterým je zákon č. 111/2003 o soudním řízení ve věcech nesporných (*Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen*). Ze srovnání s předchozí podobou tohoto předpisu (*Kaiserische Patent vom 8. 8. 1854, Gesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen z 9. 8. 1854*) vyplývá, že před přijetím nového zákona platil v oblasti rakouského nesporného řízení dualismus v označení procesních subjektů. Obecně se jako označení užívalo „strana řízení“, v některých částech zákona se však objevoval i

¹⁵⁵ ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 122. Disertační práce.

¹⁵⁶ Např. britská, francouzská či německá právní úprava.

¹⁵⁷ § 11 ZPO.

termín „účastník“ (*Beteiligte*). Zákoníku také chyběla jasná definice těchto pojmů. S touto úpravou, která působila nejasnosti v označování procesních stran, o jejichž právech a povinnostech bylo v řízení jednáno, se zákonodárce vyrovnal v novém zákoníku z roku 2003. *AußStrG*. již označuje procesní subjekty nesporných řízení jako „*partei*“, tedy strana.

Ustanovení § 2 odst. 1 obsahuje čtyři skupiny osob, které mohou být stranami nesporného řízení, jsou to:

1. *navrhovatel (Antragsteller)*;
2. *ten, kdo je navrhovatelem označen za odpůrce nebo jiným způsobem za stranu*;
3. *každá osoba, pokud by mohlo být její právem chráněné postavení přímo ovlivněno rozhodnutím soudu, o jehož vydání bylo požádáno nebo k jehož vydání se rozhodl soud, nebo jinou soudní činností*;
4. *každá osoba nebo úřad (orgán), jež má být do řízení zapojena na základě ustanovení zákona.*¹⁵⁸

Dle odst. 2 není stranou řízení osoba, která pouze podala podnět k zahájení soudní činnosti.¹⁵⁹

9.5 Hlavní a vedlejší intervence v rakouské právní úpravě

Rovněž sledovaná rakouská právní úprava, stejně jako právní úprava většiny států Evropské unie, rozlišuje intervenci na hlavní a vedlejší. Rakouská právní úprava hlavní intervence je prakticky totožná s českou právní úpravou. Problematiku hlavní intervence (*Hauptintervention*) upravuje ustanovení § 16 ZPO, které umožňuje třetí osobě zažalovat obě strany vedoucí spor až do jeho pravomocného skončení. Podmínkou je alespoň částečný či úplný nárok, který hlavní intervenient musí spatřovat na věci nebo právu, o němž se řízení vede.

Pojetí rakouské právní úpravy vedlejší intervence vychází ze dvou typů. Prvním typem je „jednoduchá vedlejší intervence“ (*einfache Nebenintervention*), která vykazuje prakticky totožné znaky jako česká vedlejší intervence. Je upravena v ustanovení § 19 rakouského občanského řádu soudního a umožňuje vstup třetí osoby do řízení. Vstupující osoba musí vykazovat zájem na výsledku řízení a za tím účelem podporuje tu ze stran sporu, s jejímiž zájmy koresponduje. Tato osoba se

¹⁵⁸ Úplné znění zákona se nachází na <http://www.parlinkom.gv.at/> - webových stránkách rakouského parlamentu.

¹⁵⁹ ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 94. Disertační práce.

nestává stranou řízení a její úkony nesmí být na újmu strany, ke které v rámci vedlejší intervence přistoupila.

Vedle prvního typu rozlišuje rakouský civilní kodex i druhý typ vedlejší intervence, a to „vedlejší intervenci směřující ke vzniku společenství“ (*streitgenössische Nebenintervention*). V souladu s ustanovením § 20 ZPO se osoba vstupující do řízení z pozice vedlejšího intervenienta stává rovnocenným partnerem strany, ke které vstupuje, tuto stranu podporuje a je zároveň oprávněna k veškerým dispozičním úkonům v řízení.¹⁶⁰

K podobnosti obou úprav přispívá také ustanovení § 19 odst. 1 ZPO, kde je zakotvena povinnost přistupujícího intervenienta respektovat stav, ve kterém se spor nachází v době jeho přistoupení. Intervenient má nárok na podporu strany, k níž přistoupil prostřednictvím vyjádření a podnětů, včetně možnosti navrhnout soudu důkazy. Procesní úkony intervenienta zavazují hlavní stranu sporu pouze v případě, že nejsou v rozporu s jejími zájmy na výsledku sporu.

Ustanovení § 19 odst. 2 ZPO obsahuje navíc jednu zvláštní možnost třetí osoby vstoupit do řízení. Se souhlasem obou stran může vedlejší intervenient vstoupit do řízení na místo osoby, kterou chce v řízení podpořit. Osoba, na jejíž místo nastoupil, v řízení tímto končí. Nutnou podmínkou je souhlas obou stran s výměnou a v takovém případě není zapotřebí přivolení soudu.¹⁶¹

9.6 Procesní nástupnictví v rakouské právní úpravě

Šínová ke své komparaci české právní úpravy procesního společenství účastníků, přistoupení a záměny s právní úpravou téhož v německy mluvících zemích uvádí, že rakouské právo řadí procesní nástupnictví a instituty obdobné záměně, příp. přistoupení účastníka do obecné kategorie „změny stran“ (*Parteiwechsel*).¹⁶² Zároveň dodává, že česká právní úprava těchto institutů vykazuje větší známky propracovanosti, jelikož pro každý institut existuje samostatné zákonné ustanovení.

Procesní nástupnictví v případě univerzální sukcese upravuje ustanovení § 155 ZPO. Toto ustanovení výslovně upravuje nástupnictví v případě zemřelé osoby, ale

¹⁶⁰ BUCHEGGER, W., DEIXLER-HÜBNER, A., HOLZHAMMER, R. *Praktisches Zivilprozeßrecht I*. New York: Springer Wien, 1997, s. 126.

¹⁶¹ Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 191. Disertační práce.

¹⁶² Viz ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2004/2005, s. 174. Disertační práce.

lze se domnívat, že obdobný postup je možno stejným způsobem aplikovat v případě ztráty procesněprávní subjektivity právnické osoby. V obou posuzovaných platných a účinných právních úpravách dochází k univerzální sukcesi ze zákona. Osoba, která nově nastupuje do vztahu za zemřelou či zaniklou osobu, tak činí s vědomím, že vstupuje do určité fáze, ve které se řízení nachází, a tento stav přijímá. V souladu s výše zmiňovaným ustanovením § 155 dochází k přerušení řízení pouze v případě, že zemřelá či zaniklá osoba neměla pravomocně ustanoveného zástupce. Přerušení řízení trvá do zahájení řízení s právním nástupcem zemřelé či zaniklé strany nebo, v případě, že protistrana dříve požádala o ustanovení kurátora, může řízení pokračovat skrze tuto osobu.¹⁶³

V singulární sukcesi spatřuje ZPO změnu účastníků z vůle stran, obě právní úpravy tak vycházejí ze stejného základu. V případě převodu práva či věci, jež je předmětem probíhajícího řízení, může třetí osoba (nabyvatel) vstoupit do postavení svého předchůdce. Rakouský civilní řád soudní ovšem umožňuje tuto změnu ve stranách v již probíhajícím řízení pouze za předpokladu, že s tím druhá strana sporu souhlasí.¹⁶⁴

¹⁶³ § 155 odst. 2 ZPO.

¹⁶⁴ § 234 ZPO.

10 ZÁVĚR

Civilní proces, oddělen z původně jednotného soudního řízení, má mezi ostatními druhy soudního řízení své nezastupitelné místo. Od roku 1963, kdy došlo k přijetí dosud platného a účinného základního pramene úpravy, občanského soudního řádu, došlo zároveň k přijetí stovek novelizací a tím i k nesčetným úpravám jeho jednotlivých civilněprocesních institutů. Za provedenými novelizacemi byla, zejména těsně po revoluci, patrná snaha zákonodárců o co nejrychlejší obměnu určitých socialistických rysů tehdejšího zákona a přeměnu na plnohodnotný demokratický civilněprocesní kodex. Tato snaha se negativně projevila následně v praxi, kdy se ukázalo, že praktické využití některých ustanovení utrpělo svým uspěchaným vznikem, čímž vzešel impulz k dalším novelizacím a úpravám.

Nejvýraznějším počinem posledních let v oblasti novelizací byla bezesporu novela č. 7/2009 Sb., označovaná jako tzv. „souhrnná novela“ občanského soudního řádu, která nabyla účinnosti dne 1. 7. 2009. Tato novela výrazným způsobem modifikuje civilní proces a částečně navazuje na velkou novelu občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb., která nabyla účinnosti k 1. 1. 2001, a to zejména ve snaze posílit odpovědnost účastníka řízení za výsledek sporu.

Zásadní změnou, která dopadá nejen na civilní řízení jako celek, ale rovněž výrazným způsobem na postavení samotných účastníků v řízení, je zrušení soudcovské koncentrace řízení na návrh účastníků. Tento procesní institut se ukázal v praxi nepříliš využívaným z důvodů obav obou procesních stran sporu z možných nepříznivých následků z ponechání koncentrace na vůli soudu. Namísto toho byla zavedena zákonná koncentrace řízení, kdy od určitého bodu již není možné předkládat nová tvrzení a důkazní návrhy, čímž došlo k urychlení a zvýšení efektivity civilního řízení. Došlo tím současně k naplnění zákonodárcovy snahy o posílení pocitu odpovědnosti účastníka za řízení a výsledek tohoto řízení. Zároveň se zvýšila pravděpodobnost, že soudce ve věci rozhodne během jediného nařízeného jednání.

Princip koncentrace byl tímto posílen a pro účastníky řízení to znamená výraznou změnu při vedení sporu, která spočívá nejen v nutnosti více se zajímat o průběh řízení a o jeho pravidla, ale zároveň v nutnosti věnovat více času přípravě, než jak tomu bylo před přijetím novely.

K dalším novelizacím a úpravám občanského soudního řádu zřejmě dojde v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku. I přesto, že se několik posledních let objevují volání po kompletní rekonstrukci procesního práva a přijetí zcela nového a historicko-politickými změnami nezatíženého procesního předpisu, já osobně se domnívám, že úprava stávajícího předpisu formou novelizací by byla cestou vhodnější. Občanský soudní řád ve své stávající podobě je, alespoň dle mého názoru, dostatečným právním předpisem, který je dlouhodobým užíváním již prověřen a jehož ustanovení jsou interpretována mnoha soudními rozhodnutími.

Přes četné novelizace, které ovlivnily občanský soudní řád v minulosti, či jej ovlivní v budoucnu, bude i nadále průběh civilního řízení záležet především na lidském faktoru, tedy na osobě soudce, která se k řízení postaví, a neméně i na osobách účastníků.

RESUMÉ

This thesis deals with the topic of „Participants in an adversarial and non adversarial proceeding“. The parties involved in the dispute represent the cornerstone of any civil procedure. Without the parties, there would likely be no court procedure at all.

The civil procedure can be defined as a body of law that sets out the procedure rules for courts, disputing parties and other subjects, while defence to breached or threatened subjective rights and lawful interests is provided. This thesis focuses on the current effective legal framework applicable in the Czech Republic.

The primary source of law is the Civil Procedure Code, which has undergone several changes reflecting the historical – political climate and the current needs of the legal practice.

The primary objective of this thesis is – as the title might suggest – the parties in dispute in either disputed and undisputed procedures. The thesis offers a scope into the historical consequences of procedure participation from the very beginning of the civil procedure itself up to its present form. It also contains a general overview of other procedurally involved subjects, e.g. courts, prosecutor’s office and others. Furthermore, it outlines the necessary conditions for a person to appear at a court as a procedural party in order to carry out his or her related procedural rights and acts. The following chapters concern the bodies of law that are related to the procedural participation.

It is important to note, all procedural institutions are described in accordance with the current legal framework. In addition, I also decided to include in this thesis some of the most important procedural acts, since they practically illustrate the way for participants to conduct the course of a court procedure – from its very beginning up to its final decision.

In the conclusion of this thesis, I am offering a glimpse into the effective legal regulation of participation in Austria. Austria appeared to be the most suitable country for comparison, since given its common recent history, the Czech and Austrian legal cultures originate from the same foundations and traditions.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Publikace

- BUCHEGGER, W., DEIXLER-HÜBNER, A., HOLZHAMMER, R. *Praktisches Zivilprozeßrecht I*. New York: Springer Wien, 1997
- BUREŠ J., DRÁPAL L., KRČMÁŘ, Z., a kol. *Občanský soudní řád, komentář – I. díl, 7. Vydání*. Praha: C. H. Beck, 2006
- BUREŠ, J. *Občanský soudní řád s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007
- HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád – komentář*. I. díl. Praha: Panorama Praha, 1985
- HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád – komentář*. II. díl. Praha: Panorama Praha, 1985
- HLAVSA, P., KLIMEŠ, F. *Civilní nároky a jejich uplatňování*. Praha: Linde, 1995
- JIRSA, J. *Novinky v civilním řízení soudním*. 1. Vydání. Praha: Lexis Nexis CZ, 2005
- KINDL, M., ŠÍMA, A., DAVID, O. *Občanské právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1994
- PLECITÝ V., VRABEC J. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998
- SCHELLEOVÁ, I. *Civilní proces*. 1. Vydání. Praha: Eurloex Bohemia, 2006
- SCHELLEOVÁ, I. *Základy občanského práva procesního*. 1. Vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005
- SCHELLEOVÁ, I., VĚTROVEC, V., BERKA, J. a kol. *Konkurs a vyrovnání*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- STAVINHOVÁ J. *Občanské právo procesní – řízení nalézací*. Brno: Doplněk, 1998
- STAVINHOVÁ, J., HLAVSA, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003

- STAVINOHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*, Brno: Masarykova univerzita, 2011
- STEINER, V. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor, 1980
- VANĚČEK, V. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Orbis, 1975
- WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008
- ZELENKA, J., MARŠÍKOVÁ, J. *Zákon o konkursu a vyrovnání – komentář*. 2. vydání. Praha: Linde, 2002

Absolventské práce

- BĚHAL, J. *Žaloba v občanském právu procesním*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006. Diplomová práce
- HELÁN, J. *Účastník a jeho postavení v procesu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006. Diplomová práce
- ŠÍNOVÁ, R. *Účastníci nalézacího řízení ve věcech civilních*. Brno: Masarykova univerzita, 2004/2005. Disertační práce
- ŠPANĚLOVÁ, B. *Nesporné řízení jako samostatný druh civilního procesu*. Olomouc: Palackého univerzita, Právnická fakulta, 2010. Diplomová práce

Právní předpisy

- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
- Rakouský obecný zákoník občanský, vyhlášen císařským patentem č. 946/1811
- Rakouský zákon o soudním řízení ve věcech nesporných č. 111/2003 (*Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen*)
- Rakouský civilní řád soudní (*Zivilprozessordnung*), z. č. 113/1895 ř.z.
- Zákon ze dne 1. srpna 1895, *über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen* (*Jurisdiktionsnorm*), RGBl. 111/1895

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 1998, sp. zn. IV. ÚS 200/97, Sb. nál. a usn., č. 149/sv. 12

- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 1995
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2144/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1216/2000

Internetové zdroje

- <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-procesnimu-nastupnictvi-pri-singularni-sukcesi-51696.html>
- <http://www.parlinkom.gv.at/>
- <http://www.ris.bka.gv.at/>
- <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>
- <http://www.upol.cz>
- <http://www.uzsvm.cz/Pusobnost-282-0-85/>
- <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-46065780-pospisil-chce-zrusit-prisedici-u-soudu-usetri-tak-cas-i-penize>